

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І АУДИТУ

Кафедра аудиту, ревізії та аналізу

Бабій Любов Анатоліївна

**Принципи та процедури консолідації фінансової звітності підприємства
та аналіз фінансового стану материнського підприємства**

Спеціальність 8.03050901 “Облік і аудит”

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Студентка групи ОКЕДм-21

Бабій Л.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Саченко С.І.

Робота допущена до захисту

“ ____ ” _____ 2017 р.

Зав. кафедри

д.е.н., професор Дерій В. А.

ТЕРНОПІЛЬ - 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	3
1.1 Призначення, роль та завдання консолідованої звітності: історичний аспект.....	3
1.2 Основні принципи та процедури консолідації фінансової звітності.....	3
1.3 Особливості взаємодії та функціонування суб'єктів, що входять до складу підприємницької групи.....	3
Висновки до розділу 1.....	3
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	3
2.1. Methodика відображення в обліку та звітності процесу об'єднання підприємств.....	3
2.2 Methodика ідентифікації та обліку внутрішньогрупових операцій для потреб консолідованої звітності.....	3
2.3 Формування консолідованої звітності: особливості застосування прийомів консолідації.....	3
Висновки до розділу 2.....	3
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ МАТЕРИНСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	3
3.1 Аналіз майна материнського підприємства і джерел його утворення.....	3
3.2 Аналіз фінансової стійкості материнського підприємства.....	3
3.3 Діагностика потенційного банкрутства материнського підприємства за даними консолідованої фінансової звітності.....	3
Висновки до розділу 3.....	3
ВИСНОВКИ	3
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	3
ДОДАТКИ	3

ВСТУП

Актуальність теми. Складність, багатогранність та комплексність науки про управління підприємством особливо яскраво проявляється при управлінні холдингом. Така складна організаційно-виробнича єдність підприємств вимагає високопрофесійного керівництва для забезпечення фінансової стійкості та постійного зростання. Важливим інструментарієм та джерелом такого управління є своєчасна, релевантна та об'єктивна інформація. У випадку із групою підприємств до облікової інформації вимоги підвищені, оскільки вона повинна додатково відображати стан, інтенсивність та характер економічних взаємовідносин між її учасниками.

Інформація про групу підприємств – це важливий інструмент як для самого холдингу у плані приваблення інвесторів, так і для самих інвесторів у плані можливості об'єктивної оцінки взаємодії окремих підприємств, оцінки ефективності як індивідуальної, так і спільної.

Консолідована звітність є ключовим і часто єдиним джерелом інформації про фінансовий стан, результати, майно, учасників та діяльність об'єднання підприємств. Саме тому вона має містити достатньо інформації для проведення об'єктивного аналізу материнського підприємства, як ядра та основного управлінського центру холдингу. Такий аналіз має особливу роль в умовах ринкової економіки, адже дозволяє не лише уникнути кризових ситуацій, а й виявити додаткові приховані фінансові ресурси, тобто потенціал для майбутнього економічного зростання.

В цьому контексті актуальність дослідження та вдосконалення принципів, організації та методики формування консолідованої звітності, а також ефективних прийомів її аналізу є беззаперечною.

Методологічний аспект формування консолідованої звітності, а також її роль в управлінні об'єднанням підприємств вивчали такі вітчизняні вчені, як Безверхий К., Герасименко О., Давидов Г., Єрмак О., Колосок В, Костюченко В., Крупка Я., Левицька С., Лежненко Л. , Литвиненко Н., Лозовицький С., Лучко М., Мазур Н., Олійник Л., Онищенко В., Пилипенко О., Семчук І.,

Федоронько Н., Циган Р., Ціхановська Ю. та інші. Також у даній галузі працювали такі іноземні вчені як Валкер Р., Свенсон А., Ноель Б., Нобс С. Питання аналізу фінансового консолідованої звітності досліджували Абсенінова О., Головка І., Яценко В., Костюченко В., Цал-Цалко Ю., Шевченко С., Шеремет А.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз і формулювання ролі, завдань та методики складання консолідованої звітності відповідно до вимог різних користувачів інформації для виявлення потенційних напрямків вдосконалення, спрощення та формування відповідних рекомендацій.

Мета дослідження реалізується шляхом виконання наступних завдань:

- дослідження передумов виникнення консолідованих звітів
- аналіз концепції консолідованої звітності через призму принципів та процедур
- огляд методології консолідації звітності та найскладніших її ділянок та виявлення шляхів їх оптимізації;
- розгляд та практичне застосування методичних прийомів аналізу консолідованої звітності, оцінка ефективності окремих аналітичних інструментів.

Об'єктом дослідження є приватне акціонерне товариство «Райз-Максимко». Тут може ще вказати, що воно є дочірним підприємством???

Методи дослідження. При реалізації окреслених завдань застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, а саме методи дедукції та індукції, аналізу і синтезу, порівняння, моделювання та спеціальні методи: статико-економічний, математичного моделювання, метод коефіцієнтів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- встановлено **чіткі** передумови виникнення консолідованої звітності у різних регіонах світу;
- сформульовано ключові відмінності міжнародного та національного підходів до визначення суб'єктів подання консолідованої звітності;
- виявлено альтернативні способи обліку внутрішньогрупових операцій на аналітичних рахунках;

- розроблено приклади документів для проведення звірки внутрішньогрупових операцій різних типів за їх змістом, зокрема для операцій купівлі-продажу та для операцій нарахування дивідендів;

- доведено ефективність застосування сучасної моделі Ольсона для прогнозування банкрутства на рівні із іншими класичними моделями.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведеного наукового дослідження придатні для їх практичного застосування при виборі концептуальної основи консолідованої звітності та індивідуальній розробці методики її формування та аналізу об'єднаннями підприємств різних галузей та організаційних форм.

Апробація результатів дипломної роботи. Розробки на досліджувану тему були опубліковані:

- у електронному фаховому виданні «Глобальні та національні проблеми економіки», випуск 13, 2016 р. [5];

- у науково-практичному журналі «Бухгалтерський облік і аудит», №5, 2016 р [7].

Також результати досліджень були презентовані на XXVII Міжнародна науково-практичній інтернет-конференції 29-30 червня 2016 року [4]. Тези на тему «Порівняння материнського підприємства у МСФЗ та НП(С)БО» опубліковані у збірнику наукових праць студентів «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» [6].

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота викладена на 130 сторінках, включає 27 таблиць, 12 рисунків, 21 формулу та 8 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

1.1 Призначення, роль та завдання консолідованої звітності: історичний аспект

Тенденції стрімкого розвитку світового та національних фондових ринків, зокрема, ринків корпоративних цінних паперів, спричинюють високу увагу до звітності підприємств усіх форм власності, а також призводять до формування великої кількості об'єднань підприємств різної структури. Компанії-очільники таких господарських груп відповідно як до національних стандартів обліку, так і до міжнародних стандартів фінансової звітності формують консолідовану звітність, що розкриває стан об'єднання підприємств як єдиної господарської одиниці. Необхідність та актуальність такої інформації може бути продемонстрована в історичному аспекті від моменту виникнення перших консолідованих звітів до сьогодення.

Першим суттєвим кроком у розвитку консолідованої звітності став консолідований звіт сформований американською компанією United States Steel в 1902 році. Вона була реорганізована у холдинг в 1901 році і вже перша її річна звітність мала форму консолідованої. Вона стала орієнтиром історії американської консолідованої звітності [103, 114] і часто застосовувалася іншими американськими компаніями при впровадженні консолідованої звітності.

В історії відомі інші більш ранні факти формування консолідованої звітності. Зокрема, у численних джерелах зустрічається твердження, що першою консолідованою звітністю була звітність іншої американської компанії Cotton Oil Trust сформована у 1886 році. Втім до 1889 року вона залишалася трастом – підприємством, що розпоряджається цінними паперами з метою надання максимального прибутку бенефіціарам. Лише в

1889 році скориставшись законодавством штату Нью-Джерсі компанія шляхом реорганізації стала холдингом із 16-ма дочірніми компаніями [103, 114]. Існують також посилання та звітність General Electrics 1893 року [103, 114-115], що включала консолідований баланс та консолідований звіт про прибутки, проте саме компанія United States Steel першою опублікувала свої консолідовані звіти.

Впровадження консолідованої звітності спершу мало приваблювало тогочасні американські компанії. Значимість такої форми звітності була проігнорована. Однією з причин є те, що на той час юридично більш поширеним підходом було повне злиття компаній без утворення дочірніх підприємств. Зокрема, на початок 1900 року в Сполучних Штатах Америки лише 6 із 41 найбільшої індустріальної корпорації існували у формі материнських підприємств із дочірніми утвореннями [103, 114]. З початком ХХ століття ця тенденція змінилася, кількість холдингів стала суттєво зростати. Проте значна частина з «новоутворених» материнських компаній виглядала доволі «бідно» у контексті власної окремої фінансової звітності. До того ж побутувала широка думка про те, що великі корпорації можуть легко захопити монополію в певному сегменті ринку і експлуатувати його.

Вирішенням цих проблем стала консолідована форма звітності. Зокрема, консолідовані звіти відображали повний обсяг діяльності групи підприємств і показували загальні її прибутки, а не лише окремого підприємства. Це, водночас, зберігало об'єктивність та точність інформації і подавало підприємства у більш вигідному світлі. Окрім цього, консолідована звітність могла продемонструвати суспільству реальний ефект економії від масштабу виробництва у межах усієї групи і обґрунтувати рівень цін на продукцію. Саме тому в 1900-х роках Промислова Комісія надала ряд рекомендацій Конгресу США щодо зобов'язання холдингів публікувати перевірену аудиторами консолідовану звітність. В результаті в період з 1917 до 1939 роки консолідована звітність була підставою для оподаткування

групи підприємств. Окрім цього, з 1917 року принцип консолідації було визнано Нью-Йоркською фондовою біржею [103, 129].

Відсутність чіткого суворого регламентування обліку в США призвело до виникнення дискусій щодо правильного підходу до консолідації. Проте саме така лояльність законодавства на рівні із «холдинговим рухом» вважаються каталізаторами розвитку теорії та практики подання консолідованих звітів у США. Адже у Європі, яка характеризується більш чіткою регламентацією обліку та консерватизмом щодо юридичних норм, цей процес набув бурхливого розвитку пізніше.

Традиційно у Європі новатором обліку залишалася Велика Британія, яка першою почала застосовувати консолідовані звіти у 1920-х роках. Зокрема, дуже популярним став досвід формування консолідованої звітності за прикладом звіту компанії Nobel Industries Ltd, сформованого у 1922 році [6, 10]. Втім на законодавчому рівні необхідність формувати консолідовані звіти була закріплена 1947 році у Великобританії, у 1960-х роках у Німеччині, у 1970-х роках у Франції. Для більшості з цих країн законодавче закріплення необхідності подавати такі звіти було вимогою часу і вводило в правове поле таку форму звітів.

Складним був досів Швеції у питанні необхідності консолідованої звітності. Основною причиною нормативного закріплення необхідності формувати консолідовану фінансову звітність у цій країні вчений Андерс Свенсон називає крах концерну Крейгера у 1932 році [101]. За різними даними Івар Крейгер зумів завоювати 60-75% світового ринку сірникової промисловості. Його підприємства знаходилися у багатьох країнах світу, тому часто формували звітність за різні періоди і мали різні дати початку та закінчення фінансового року. Одночасно, маючи можливість вільно перерозподіляти прибутки та збитки між компаніями групи, Івар Крейгер зумів протягом тривалого часу показувати усі підприємства прибутковими. Це здійснювалося за допомогою перепродажу активів між підприємствами групи. Врешті, у 1932 році після смерті Івара Крейгера з'ясувалося, що

корпорація завжди відчувала сильний брак обігових коштів, чимало контрактів укладалося без реальної наявності їх грошового покриття, активи та прибутки корпорації були сильно завищені за рахунок вище описаної схеми та інших махінацій, а дивіденди за часту виплачувалися за рахунок нових інвестицій, тобто концерн набув ознак фінансової піраміди. Цей факт привів до банкрутства багатьох дрібних інвесторів та малих підприємств, великі підприємства змогли продовжити свою діяльність, проте їм довелося суттєво скоротити виробництво, звільнивши при цьому десятки тисяч робітників [7]. Крах Крейгера призвів до виникнення прямих та опосередкованих втрат уряду Швеції на суму приблизно 300-400 млн. крон. Стало очевидно, що дублювання доходів та витрат в звітності підприємств групи та маніпуляція ними дозволяє легко приховати її реальний фінансовий стан. Виникла об'єктивна необхідність відображення фінансового стану групи підприємств як єдиної господарської одиниці.

Найбільш пізнім впровадженням консолідованої звітності характеризується Японія. Відсутність інтересу до таких звітів у довоєнний період пояснюється тим, що більшість великих компаній були власністю кількох гігантських фінансових картелів і змогу здійснювати інвестиції в акції мало лише обмежене коло осіб. Після Другої світової війни ці картелі зникли і розпочався так званий рух «демократизації цінних паперів», що сприяв здійсненню інвестицій у акції пересічними громадянами. Дослідження проведене у 1965 році компанією AIDA засвідчило, що 27 із 40 великих корпорацій вже готували консолідовані звіти і ще 12 рухалися в цьому напрямку. Основними факторами, що призвели таких тенденцій, стало залучення американського капіталу та кредитів світового банку і бажання продавати свої акції на американському фондовому ринку. Втім Японія все ж не зуміла уникнути проблеми, із якою стикалася Швеція. Перше масштабне банкрутство, спричинене бухгалтерськими махінаціями в межах У зв'язку з цим у березні того ж року Міністерство фінансів Японії звернулося до Комісії з фінансового обліку із проханням обговорити можливість зобов'язати

материнські компанії формувати консолідовану звітність [96]. Після цього було виявлено ще ряд підприємств-шахраїв, які приховували свій реальний фінансовий стан шляхом перерозподілу прибутків і збитків між материнським та дочірніми компаніями. Не зважаючи на усі ці чинники, обов'язковою консолідована звітність у Японії стала лише з 1 квітня 1977 року [101].

Отже, можна відзначити кілька факторів, які стимулювали появу, розвиток та поширення у різних країнах світу консолідованої звітності, зокрема формування великої кількості холдингів; необхідність обґрунтування рівня цін великими холдинговими корпораціями; можливість перенесення доходів і витрат між материнським і дочірніми підприємствами давали можливість приховати реальний стан групи підприємств; вимоги фондових бірж щодо формування консолідованої звітності; вимоги кредиторів та інвесторів щодо формування консолідованої звітності.

Протягом історії розвитку консолідованої звітності змінювалися підходи до розуміння поняття материнського підприємства, вимоги до інформації щодо його діяльності та діяльності усієї групи. Втім, як бачимо, найвищі вимоги до такої інформації зазвичай ставлять власники та держава. На даний час можна визначити кілька основних користувачів інформації, запити яких повинна задовольняти консолідована звітність, про що згадується у дослідженні Лучка М.Р. [37]. У першу чергу – це реалізація запитів власників. Особливістю є те, що в межах об'єднання підприємств можна визначити різні групи власників. По-перше, власне акціонери материнського підприємства прагнуть мати вичерпну інформацію про усю її діяльність, у тому числі, інвестиції у дочірні підприємства та їх ефективність. По-друге, сама материнська компанія як очільник групи підприємств потребує інформації щодо її прав власності, реалізованих у акціях дочірніх підприємств, та впливу таких інвестицій загальний фінансовий стан групи. По-третє, інші інвестори дочірніх компаній прагнуть мати інформацію про стан та ефективність діяльності групи, учасником якої є їх об'єкт

інвестування, адже це на пряму впливає на їх дивіденди. Загалом, інтереси усіх цих груп власників зводяться до прагнення зберегти свій капітал. Тож увага до консолідованої звітності з їх сторони справді є високою.

Отже, можна зробити висновок про те, що виникнення та розвиток такої форми звітності, як консолідована обумовлене запитами інвесторів та їх прагненням зберегти свій капітал, вимогами держави, зумовленими її роллю регулятора національної економіки, а також умовами фондових бірж щодо можливості вільного обігу акцій у їх межах. У зв'язку із вагомністю ролі перелічених користувачів інформації у економічних відносинах будь-якого характеру, а також в умовах постійної глобалізації економік практика формування консолідованої звітності стала дуже поширеною і потребує постійного вдосконалення відповідно до вимог часу.

1.2. Основні принципи та процедури консолідації фінансової звітності

Поняття «принцип» має латинське походження і в своєму первісному варіанті означає «основу», «начало». Якщо говорити про певну систему (а облік та формування звітності як його завершальний етап є саме системою), то принципи є основоположними правилами функціонування цієї системи, без дотримання яких вона не зможе виконувати свої роль та завдання. Логічно, що при розгляді особливостей формування консолідованих звітів доречно визначити ключові принципи характерні для цього процесу.

Слід зауважити, що в процесі консолідації звітності, на нашу думку, доречно послуговуватися загальними принципами бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а також певними спеціальними принципами, що визначають особливості консолідації звітів.

Науковий та нормативний опис принципів, на основі яких повинна здійснюватися консолідація звітності, залишається доволі обмеженим. Відсутнє чітке визначення принципів консолідації, як у вітчизняному так і у міжнародному правовому полі. Закон України «Про бухгалтерський облік та

фінансову звітність в Україні» подає загальні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які хоч і мають стосунок до процесу консолідації, проте не дають його повної теоретичної основи.

У міжнародному стандарті фінансової звітності 10 «Консолідована фінансова звітність» згадується принцип контролю. Безперечно, він впливає на те, як повинна оцінюватися доцільність та необхідність формування самої консолідованої звітності. Окрім цього, принцип контролю вимагає розкривати та пояснювати підстави формування консолідованої звітності та причини включення до неї активів і зобов'язань окремих суб'єктів господарювання у самій консолідованій звітності. Проте цей принцип не дає детальних чітких вимог до розробки методики консолідації. Тому принципи консолідації звітності доречно розглядати в науковому полі із внесенням певних пропозицій щодо вдосконалення нормативної бази.

Дослідженням принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності займалося чимало вчених, проте принципи консолідації фінансової звітності висвітлюють всього кілька сучасних вітчизняних вчених, зокрема Герасименко О.С. [11], Онищенко В.П. [54], Алієв З.М. [2]. Окрім цього, варті уваги наукові дослідження Лучка М.Р [39] у галузі трансформації традиційних облікових принципів у принципи консолідованого обліку, що можуть застосовуватися групами підприємств. Їхні праці містять індивідуальні авторські розробки, а також узагальнення попередніх напрацювань, тому ми послуговуватимемося в своєму дослідженні ними у повній мірі.

Доречним при дослідженні принципів консолідації звітності можуть стати положення Концептуальної основи фінансової звітності, оскільки вона розроблена та є прийнятною для звітів, що різняться соціальними, економічними та законодавчими особливостями [23]. Вона містить так звані припущення, що є за своєю суттю аналогами принципів. Аналіз їх ролі в підготовці консолідованої звітності подано у додатку А. Такі ключові правила формування усіх видів звітів можна певною мірою вважати за принципи,

оскільки вони дають керунок при розробленні форм і методики складання звітів. Як видно з таблиці, вони можуть мати свою специфічну інтерпретацію при консолідації звітів.

Також слід звертати увагу на національні принципи обліку та звітності, що поширюються також на всі їх форми. Вони визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»:

- принцип обачності полягає у застосуванні тих методів оцінки, які дозволяють максимально запобігти заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів та доходів суб'єкта господарювання;
- принцип повного висвітлення передбачає подання у фінансовій звітності всієї інформації про здійснені господарські операції, їх реальні та потенційні наслідки та про інші події, що здатні вплинути на управлінські рішення;
- принцип автономності полягає у тому, що кожне підприємство повинно розглядатися як відокремлена від її власників юридична особа, тобто особисте майно та зобов'язання власників не можуть бути включені у фінансову звітність;
- принцип послідовності вимагає постійного (із року в рік) застосування суб'єктом господарювання обраної та затвердженої наказом облікової політики;
- принцип безперервності полягає у здійсненні оцінки активів та зобов'язань суб'єкта господарювання виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати далі;
- принцип нарахування та відповідності доходів і витрат застосовується при визначенні фінансового результату звітного періоду і полягає у порівнянні доходів звітного періоду виключно з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати слід відображати в системі бухгалтерського обліку в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;
- принцип превалювання сутності над формою вимагає здійснення обліку господарських операцій відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;

- принцип історичної (фактичної) собівартості визначає пріоритетною оцінку активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;
- принцип єдиного грошового вимірника передбачає вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій в єдиній грошовій одиниці;
- принцип періодичності забезпечує розподіл діяльності підприємства на періоди часу, за підсумками яких складається фінансова звітність.

Втім, як зазначає у своєму дослідженні О. Герасименко [11], ці принципи не задовольняють повною мірою усі вимоги, що ставляться до консолідованої звітності. Тому доречно розглянути, які принципи додатково можуть бути керунком при здійсненні консолідації звітності для забезпечення такої її основної характеристики, як представлення групи підприємств як єдиної господарської одиниці, і чи справді доречним є їх використання.

Видавництво «Вісник МСФЗ» у одній зі своїх статей [69] наводить наступну тезу: «В Україні принципи складання консолідованої фінансової звітності розкрито в НП(С)БО 2». Хоча фактично чіткий перелік принципів у даному стандарті відсутній, вони регламентовані серед його положень як вимоги до складання консолідованої фінансової звітності. Зокрема у таблиці 2 наводимо порівняння найбільш поширених у наукових працях принципів консолідації [17; 33] з окремими положеннями НП(С)БО 2 [51] та Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» [67].

Як бачимо з таблиці 1.1, НП(С)БО 2 справді містить певні положення, що можуть вважатися спеціальними принципами в аспекті консолідації звітності, надаючи більш детальне і повне регулювання цієї галузі

Таблиця 1.1

Реалізація принципів консолідації звітності у вітчизняному законодавстві

№ п/п	Принципи консолідації	Положення вітчизняного законодавства
1	2	3
Традиційні принципи, що трансформовані до потреб консолідації		
1.	Принцип власного капіталу полягає у оцінці власного капіталу за балансовою вартістю акцій	ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», ст.4: «Історична (фактична) собівартість – пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з

	підприємств та їх фінансовими результатами, оскільки діяльність групи підприємств розглядається єдино	витрат на їх виробництво та придбання»
2.	Принцип справедливої і достовірної оцінки вимагає висвітлення правдивої, точної та об'єктивної інформації про усі суттєві елементи фінансового стану	ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», ст.4: «Обачність – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства».
3.	Принцип постійності використання методів консолідації і оцінки полягає у тривалому застосуванні методів консолідації та оцінки без їх зміни; остання можлива лише окремих рідкісних випадках.	ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», ст.4: «Послідовність - постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики».
4.	Принцип функціонування підприємства вимагає застосовувати такі методи обліку, що виходять із припущення про продовження діяльності групи підприємств	ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», ст.4: «Безперервність - оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати далі».
5.	Принцип суттєвості вимагає розкривати у консолідованій звітності усі суттєві статті, що можуть вплинути на прийняття рішень на підставі такої звітності	ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», ст.4: «Повне висвітлення – фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі».
6.	Принцип єдиних методів оцінки вимагає застосовувати єдине законодавство щодо обліку усіма учасниками групи	НП(С)БО 2, розділ II, п. 2 : «Консолідовану фінансову звітність складають з фінансової звітності групи підприємств з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій за схожих обставин».

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
7.	Принцип єдиної дати складання полягає у формуванні консолідованої звітності виключно на підставі тих фінансових звітів підприємств групи, які складені за однаковий період і на одну і ту ж дату	НП(С)БО 2, розділ II, п.1: «Фінансова звітність материнського підприємства та його дочірніх підприємств, що використовується при складанні консолідованої фінансової звітності, складається за той самий звітний період і на ту саму дату балансу».
Спеціальні принципи		
8.	Принцип повноти реалізується повним відображенням усіх активів,	НП(С)БО 2, розділ II, п. 3: «Консолідована фінансова звітність складається шляхом

	зобов'язань, витрат майбутніх періодів, доходів майбутніх періодів групи підприємств у повному обсязі незалежно від частки у них материнської компанії	впорядкованого додавання показників фінансової звітності дочірніх підприємств до аналогічних показників фінансової звітності материнського підприємства.»
9.	Принцип подання звітності передбачає подання консолідованої звітності материнськими компаніями у визначених випадках	НП(С)БО 2, розділ I, п. 5, 6: «Консолідовану фінансову звітність подає материнське підприємство. Материнське підприємство не подає консолідовану фінансову звітність за наявності всіх таких умов: 1) якщо воно є дочірнім підприємством іншого підприємства (повністю або частково належить іншому підприємству); 2) власники неконтрольованої частки поінформовані про це і не заперечують; 3) якщо воно не є емітентом цінних паперів; 4) якщо його материнське підприємство складає консолідовану фінансову звітність, яка є загальнодоступною».
10.	Принцип визначення та відокремлення вимагає визначати неконтрольовані частки і наводити інформацію про них у консолідованій звітності	НП(С)БО 2, розділ II, п. 5: «Материнське підприємство для складання консолідованої звітності визначає неконтрольовану частку у власному капіталі, чистому прибутку (збитку) дочірніх підприємств».

Водночас, стає видно, що частина традиційних принципів обліку та звітності справді можуть бути легко адаптовані до потреб консолідації звітності. Позицію трансформації традиційних принципів обліку для потреб консолідації відстоює у своїх дослідженнях вітчизняний вчений Лучко М.Р. [39]. І, як бачимо, ця думка має право на існування, оскільки ряд принципів консолідації звітності за своєю роллю і проблемами, що вирішуються, відповідають традиційним принципам, розширюючи їх дію на дещо інші об'єкти обліку. Наприклад, принцип послідовності при консолідації звітності не змінює своєї суті, а розширює свою дію не лише на традиційні елементи облікової політики, як от методи амортизації окремих активів, методи оцінки вибуття запасів тощо, а й на методи та прийоми консолідації фінансової звітності. Принцип безперервності в аспекті консолідації передбачає не лише припущення про продовження функціонування усіх підприємств групи, а й припущення про продовження існування групи підприємств як єдиного

суб'єкта господарювання, тобто збереження контролю материнського підприємства над дочірніми.

Інтерпретація традиційних облікових принципів у сфері консолідації, на нашу думку, не лише можлива, а й цілком доцільна, адже забезпечує висвітлення групи підприємств як єдиної господарської одиниці, що є суттю консолідації звітності. Втім, як бачимо, навіть на законодавчому рівні на сьогодні існують окремі принципи консолідації фінансової звітності, які виходять за межі традиційних принципів обліку. Це свідчить про нездатність останніх цілком забезпечити вимоги користувачів відповідної інформації до її якості. Окрім реалізованих у вітчизняному та міжнародному законодавстві принципів (відмітимо, що НП(С)БО 2 в цьому питанні на сьогодні формально практично дублює МСФЗ 10), вчені-обліковці у своїх дослідженнях наводять інші принципи, які з різних міркувань можуть бути доречні при консолідації звітності.

Особливого поширення набула концепція німецького законодавства з приводу принципів консолідації фінансової звітності [37; 17]. Законодавство цієї країни містить доволі вичерпний перелік принципів, що глибоко і комплексно регулюють питання консолідації звітності. Це, зокрема, наступні принципи:

- принцип заборони сальдування;
- наведення показників за минулий рік;
- принцип стійкості структури балансу;
- розширення структури балансу за наявності декількох сфер діяльності;
- вільне виділення (при необхідності) додаткових груп статей;
- недопущення перегруповування статей балансу;
- відображення динаміки основного капіталу;
- окреме відображення сум отриманих авансів;
- відображення сум боргових зобов'язань зі строком погашення менше року;
- введення спеціальних статей, які відображають склад резервного фонду;

- виділення статті «Збитки, що перевищують власний капітал».

Згадані вчені Герасименко О. та Лежненко Л. висловлюють думку про доцільність та ефективність застосування таких принципів при консолідації звітності і вважають перспективним вдосконалення вітчизняного законодавства шляхом запозичення німецького досвіду. Втім, на нашу думку, більшість із цих принципів вже реалізовані в Україні в дещо іншій формі. Зокрема, у всіх затверджених НП(С)БО 2 формах консолідованої звітності реалізовано принцип наведення показників за минулий рік, а консолідований звіт про власний капітал, що не зовсім відповідає цьому принципу, створений для реалізації принципу відображення динаміки основного капіталу. Принцип стійкості структури балансу також реалізований у вітчизняному законодавстві шляхом визначення розділів та обов'язкових рядків звітів з можливістю за потреби включати додаткові рядки (реалізація принципу вільного виділення додаткових груп статей). Щодо принципу відображення резервного фонду окремою статтею, то в затверджених формах звітності воно також реалізоване. Окрім цього, обов'язковим в визначених законом випадках є й формування такого резервного капіталу.

Цікавим для вітчизняної практики може виявитися принцип заборони перегрупування статей балансу. Як відомо, існує чотири типи операцій, в результаті яких може змінюватися структура активу чи пасиву, а підсумок балансу залишатиметься незмінним або ж здійснюватиметься одночасне збільшення чи зменшення активу та пасиву, що призведе до відповідної зміни підсумку балансу. Формальне проведення операцій із придбання (збільшення активу та збільшення пасиву) перед завершенням звітного періоду іноді застосовується на вітчизняних підприємствах з метою перенесення податкових зобов'язань на наступний період. Аналогічно такі маніпуляції можуть бути проведені для формального покращення фінансових показників та формування більш привабливої звітності. Для прикладу можуть здійснюватися формальні продажі продукції в кінці періоду із її поверненням на початку періоду. В аспекті формування консолідованої звітності може здійснюватися формальне переведення активів, що фактично є фінансовими

інвестиціями, утримуваними для продажу, до об'єктів, що підлягають консолідації. Виявити такі дії вкрай складно, зважаючи на їх юридичну законність. Проте фактично вони призводять до відображення в складі групи тих підприємств, які насправді не є її учасниками, і, в результаті, це фальшує консолідовану звітність.

На основі розглянутих принципів здійснюється розробка методики консолідації. Існує кілька загальних підходів до процесу формування консолідованої звітності, проте повний перелік робіт формується індивідуально кожним материнським підприємством в межах його облікової політики в сфері консолідації. Тривають постійні наукові дослідження щодо вдосконалення методики консолідації в напрямку спрощення процедур консолідації та підвищення точності інформації, що подається в консолідованих звітах. Слід зауважити, що такі дослідження є актуальними, оскільки процес консолідації є доволі трудомістким та тривалим.

У найбільш загальному вигляді процес консолідації звітності передбачає такі етапи:

1. Підготовка фінансових звітів учасниками групи. Ми уже згадували, що такі звіти повинні формуватися за однаковий період, із дотриманням однакової облікової політики.

2. Здійснення процедур консолідації звітів, що полягають у підготовці поданих звітів шляхом коригування їх показників у трансформаційних таблицях. Це дозволяє виключити усі зайві елементи фінансових звітів, що консоліднуються, уникаючи дублювання інформації при додаванні окремих показників. Такі процедури включають:

- процедури консолідації капіталу;
- процедури консолідації сальдо внутрішньогрупових операцій і розрахунків;
- процедури консолідації фінансових результатів від внутрішньо групової реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг [19].

3. Складання, подання та публікація консолідованої фінансової звітності на підставі результатів виконаних процедур консолідації.

Лежненко Л. у своїй статті доречно зауважує, що коригування та виключення, які здійснюються в процесі складання консолідованої

фінансової звітності, не впливають на власну фінансову звітність материнського і дочірнього підприємств [17]. Адже дані трансформаційних таблиць застосовуються лише для формування консолідованої звітності, тоді як у самостійній фінансовій звітності членів групи повинні висвітлюватися результати усіх операцій, у тому числі операцій з іншими учасниками групи.

Звернемо також увагу на особливий підхід вченого Лучка М.Р., який виділяє окрему підсистему обліку, призначену для груп підприємств, що називається консолідований облік. В його межах вчений виділяє такі два методи, як елімінування і трансформація бухгалтерських записів [37]. При застосуванні такого підходу, саме ці методи можна вважати прийомами консолідації. На нашу думку, даний підхід є актуальним і ефективним, тому надалі буде розглянутий на предмет доцільності в окремих ситуаціях та потенційного підвищення його ефективності.

Отже, слід зауважити, що повне та об'єктивне висвітлення інформації про материнське та дочірні підприємства можливе у консолідованій звітності за умов дотримання як традиційних принципів обліку, так і певних спеціальних принципів консолідації, зумовлених особливістю економічної природи таких об'єднань підприємств. На основі і з метою реалізації цих принципів розробляється методика консолідації, що має свої особливості на кожному материнському підприємстві і потребує постійного вдосконалення.

1.3. Особливості взаємодії та функціонування суб'єктів, що входять до складу підприємницької групи

Перед тим, як приступати до розгляду особливостей організації та методики складання консолідованої фінансової звітності, необхідно проаналізувати, які види взаємовідносин можуть виникати між об'єднаннями підприємств і як це впливає на необхідність формування консолідованої звітності.

Законодавством України, зокрема Господарським кодексом України (далі – ГКУ), визначено, що об'єднання підприємств можуть мати форму господарських об'єднань або державних (комунальних) господарських

об'єднань. При цьому об'єднання можуть мати такі організаційно-правові форми, як асоціація, холдинг, корпорація, консорціум, концерн, інші державні і комунальні об'єднання незалежно від найменування. Окрім цього, підприємства, що розташовані на території України та є її резидентами, можуть стати учасниками іноземних груп підприємств, підпорядковуючись законодавству відповідної країни. В обліковому аспекті процес формування групи підприємств регулюється П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств». Порівняльний аспект цих законодавчих актів, а також положень НП(С)БО 2, що визначають суб'єктів подання консолідованої звітності наводимо у додатку Б.

Усі наведені види об'єднань передбачають певні взаємовідносини, що можуть надавати можливість непрямого визначального впливу одних учасників групи на діяльність інших, проте, як, бачимо, згідно національного законодавства, лише холдинги зобов'язані формувати консолідовану звітність. Така ситуація є доволі суперечливою і вимагає детальнішого розгляду.

Прийняття в 2015 році НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» зробило вітчизняні вимоги щодо формування консолідованої звітності більш наближеним до положень міжнародних стандартів, зокрема мова йде про МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність». Проте трактування організаційних форм об'єднань підприємств згідно Господарського кодексу України та інших нормативних актів все ж викликає окремі розбіжності при вирішенні питання, чи необхідно подавати консолідовану звітність, а також яким способом це робити.

МСФЗ 10 визначає трактування материнського підприємства як «суб'єкта господарювання, який контролює одного або декількох суб'єктів господарювання» [45]. Водночас наводиться тлумачення поняття контролю суб'єкта господарювання: «інвестор контролює об'єкт інвестування, якщо інвестор має право щодо змінних результатів діяльності об'єкта інвестування або зазнає пов'язаних з ними ризиків та здатний впливати на ці результати через свої власні повноваження щодо об'єкта інвестування». Це означає, що

наявність певного пакету акцій не гарантує наявність владних повноважень. У МСФЗ 10 існує пояснення ситуацій, коли інвестор може володіти контрольним пакетом акцій із більшістю голосів за відсутності владних повноважень і навпаки.

Замість того у НП(С)БО 2 вказано, що його положення застосовуються «групою юридичних осіб, яка складається з материнського (холдингового) підприємства та дочірніх підприємств» [33]. Водночас п.5 глави 12 Господарського кодексу України визначає, що «холдингова компанія – це публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності)» [13]. У свою чергу згідно Закону України «Про холдингові компанії в Україні» холдинговий корпоративний пакет акцій – це «пакет акцій, який перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує право вирішального впливу на господарську діяльність корпоративного підприємства, холдингової компанії» [69]. Таким чином згідно вітчизняного законодавства під дію НП(С)БО 2 підпадають виключно публічні акціонерні товариства, що володіють правом вирішального голосу у діяльності як мінімум двох інших підприємств, тоді як МСФЗ не наводить формальних обмежень ні щодо форми власності материнської компанії, ні щодо обсягу акцій, яким вона повинна володіти для забезпечення контролю.

Загалом, на нашу думку, такий підхід є надто вузьким і не відповідає практиці формування консолідованої звітності. У цій та інших суперечностях проявляється недосконалість нового стандарту і необхідність подальшого його реформування. Наведемо ще деякі з них. НП(С)БО 2, дублюючи норми МСФЗ 10, наводить перелік умов, за яких дочірнє підприємство може вважатися підконтрольним, і відповідно материнська компанія отримує підстави формувати консолідовану звітність. Проте, тоді як МСФЗ 10 наводить детальне роз'яснення їх змісту та приклади відповідних ситуацій із

переліком факторів впливу на прийняття рішення про наявність впливу, НП(С)БО наводить лише короткі тези-прикладі. Звісно, зважаючи на дублюючий характер НП(С)БО 2, бухгалтери-практики могли б звернутися до МСФЗ за їх роз'ясненнями, проте, як ми з'ясували раніше, окремі положення можуть бути тотожними лише формально і повинні розглядатися в контексті національного законодавства.

Неузгодженими з МСФЗ залишаються інші П(С)БО. Зокрема, при виявленні міри контролю іноземні фахівці часто нарікають на недосконалість П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін». Зокрема дане положення дає можливість не подавати взагалі інформацію про характер відносин, види та обсяги операцій та пов'язану з ними інформацію щодо внутрішньо групових операцій в межах подання консолідованої звітності. Це значно ускладнює можливість оцінити міру контролю відповідно до нового НП(С)БО 2. Тоді як МСБО 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони» наводить вимоги щодо розкриття інформації про операції із будь-якими пов'язаними сторонами за групами пов'язаних сторін. Винятком служить лише ситуація, коли пов'язаною стороною виступає державний орган, що чинить суттєвий вплив на суб'єкт господарювання. Також слід зауважити, що у вітчизняному законодавстві відсутні норми, аналогічні положенням МСФЗ 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання» про зобов'язання розкривати інформацію про важливі судження та припущення, на основі яких суб'єкт господарювання визнає, що він має контроль над іншим суб'єктом господарювання (відповідно до умов МСФЗ 10) або що він має спільний контроль над угодою або чинить суттєвий вплив на інший суб'єкт господарювання.

Тож як бачимо, на сьогодні у вітчизняному законодавстві існує чітка вимога щодо формування консолідованої звітності лише для холдингів. Це часто не відповідає природі економічних відносин, які встановлюються в об'єднанні підприємств. Адже фактично бувають ситуації, коли підприємство здатне встановити контроль над іншим суб'єктом господарювання навіть не

володіючи його акціями. Прикладом є ситуація, коли материнське підприємство купує усю продукцію дочірнього. Водночас, відсутній активний ринок цієї продукції і, відповідно, інший попит на неї.

Тож в межах вітчизняного та міжнародного правового поля можна визначити вузький та широкий контексти взаємовідносин, що можуть виникати між материнським та дочірнім підприємствами. У вузькому контексті це виключно відносини, що ґрунтуються на праві власності материнського підприємства на контрольний пакет акцій дочірнього підприємства. У широкому контексті підставами для виникнення залежності і формування відносин материнське-дочірнє підприємство є наступні аспекти:

- наявність владних повноважень;
- понесення ризику інвестором, пов'язаного із діяльністю об'єкта інвестування;
- можливість реального використання владних повноважень.

Усі ці аспекти взаємовідносин, що існують між інвестором та об'єктом інвестування є підставами для визнання інвестора материнським підприємством відносно дочірнього не залежно від розміру пакету акцій, яким володіє інвестор. Саме такий підхід застосовується в міжнародних стандартах. На нашу думку, він є більш об'єктивним, адже звертає увагу на економічну суть взаємовідносин, а не їх юридичний зміст, тобто є реалізацією облікового принципу превалювання сутності над формою, яким дещо знехтувано в українському законодавстві.

Самі взаємовідносини між учасниками групи прийнято називати внутрішньогруповими операціями. Детально це поняття, суть і класифікацію таких операцій у своєму дослідженні розглядає Мазур Н.В [41].

Згідно НП(С)БО 2 внутрішньогрупові операції – це операції між материнським та дочірніми підприємствами або між дочірніми підприємствами однієї групи [33]. Зважаючи на різноманітність операцій, які можуть відбуватися між материнським та його дочірніми підприємствами, класифікація таких операцій може бути доволі детальною та

характеризуватися багатьма ознаками. У таблиці 1.2 розглянуто різні види класифікаційних ознак та згадки про них у працях різних вчених.

Наведені класифікаційні ознаки мають різне призначення і використовуються як в межах консолідованого обліку (якщо такий ведеться), так і при підготовці консолідованої звітності та її аналізі. Втім особливої уваги заслуговує розгляд внутрішньогрупових операцій за змістом та за напрямком інтеграції компанії, адже саме вони демонструють зміст усіх можливих таких операцій.

Таблиця 1.2

Класифікація внутрішньогрупових операцій у роботах вітчизняних вчених

№ п/п	Класифікаційна ознака	Колосок В.М., Угровата Ю.С. [34]	Костюченко В.М. [39]	Семчук І.В., Мазур В.Г. [81]	Мазур Н.В. ²⁷
1.	За змістом операції	-	+	-	-
2.	За напрямком інтеграції компанії	-	+	+	+
3.	За масштабом здійснення операції	-	-	-	+
4.	За належністю економічним галузям	-	-	-	+
5.	За учасниками групи	-	-	-	+
6.	За складом учасників групи	-	-	-	+
7.	За ступенем безпосереднього впливу на консолідовану звітність	-	+	-	+
8.	За ступенем використання активів	+	-	-	-
9.	За ступенем ризику	+	-	-	-

Вчена Костюченко В.М. у своїй дисертації описує наступні види внутрішньогрупових операцій відповідно до їх змісту:

- операції, що пов'язані із продажем необоротних активів та запасів;
- операції, що пов'язані із реалізацією прибутків (збитків) під час продажу активу, який підлягає амортизації;
- операції переведення активу зі складу запасів до складу необоротних активів та навпаки;
- внутрішньогрупові послуги та запозичення;
- внутрішньогрупові дивіденди, оголошені і сплачені після придбання [34].

Такий підхід доволі повно характеризує суть внутрішньогрупових операцій в цілях консолідації, адже визначає їх види відповідно до способу відображення в обліку на рахунках і дозволяє їх групувати на спеціально створених аналітичних рахунках.

Класифікаційна ознака, що характеризує внутрішньогрупові операції за напрямком інтеграції компанії, відіграє суттєву роль в управлінні групою підприємств. В цьому напрямку виділяють наступні види операцій:

- горизонтальні операції;
- вертикальні операції;
- конгломератні, або кругові, операції;
- родові операції;
- паралельні операції.

Найбільш вагомими тут є саме вертикальні та горизонтальні операції, а саме їх направленість. Інформації про обсяг та напрямок операцій між учасниками об'єднання підприємств може надати важливу інформацію щодо тісноти їх взаємозв'язку та напрямків перенесення доходів, витрат та прибутку. Візуально такі операції можна відобразити на рисунку (рис.1.1).

Рис. 1.1. Вертикальні та горизонтальні внутрішньогрупові операції

Щодо комплексного аналізу господарської діяльності та стратегічного аналізу суттєва роль належить класифікації внутрішньогрупових операцій за ступенем використання активів у певних операціях та за ступенем ризику таких операцій. Такі критерії дозволяють проводити аналіз та оцінку доцільності та ефективності управлінських рішень як в ретроспективному, так і в перспективному напрямках.

Власне в галузі консолідації звітності суттєвою проблемою є потреба ідентифікації та відображення внутрішньогрупових операцій. Деталізація та групування даних про внутрішньогосподарські операції в обліку на пряму впливає на ефективність процесу підготовки консолідованої звітності. Тому вкрай важливим є правильне відображення таких операцій на рахунках обліку. Такі вчені, як Костюченко В.М. [25], Литвиненко Н.О. [35], Лучко М.Р [38], Семчук І.В. [72], Герасименко О.С. [10] наводять у своїх роботах результати досліджень щодо проблем обліку таких операцій.

Загалом для проведення внутрішніх розрахунків, в тому числі внутрішньогрупових, в чинній Інструкції Про застосування плану рахунків

[32] виділено щонайменше вісім рахунків та субрахунків, що є мало систематизованими в аспекті діяльності групи підприємств, що відмічає Литвиненко Н.О. Втім нормативний характер Плану рахунків призвів до того, що переважна більшість наукових досліджень в галузі оптимізації обліку внутрішньогрупових операцій все ж здійснюються на його основі. У додатку В ми наводимо рахунки, що можуть бути застосовані для відображення таких операцій.

Зауважимо, що у таблиці 1.5 відображено лише ті рахунки, які показують специфічний характер відносин між учасниками групи та мають суттєвий вплив при консолідації звітності. Тому аналітичний облік по цих рахунках повинен бути особливо ретельний. В окремих випадках між учасниками групи можуть застосовуватися й інші рахунки для відображення внутрішньогрупових операцій. Детальніше такі винятки ми розглянемо в ході дослідження особливостей методики консолідації звітності.

Відзначимо, що субрахунки 141 та 142 можуть бути застосовані також і для обліку інших операцій із інвестиціями, що відображаються за методом участі в капталі, зокрема, інвестицій в асоційовані та спільні підприємства. Вони не є учасниками групи, а їх діяльність не враховується у консолідованій звітності. Тому в обліку доречно відкривати додаткові аналітичні рахунки для відображення цих груп інвестицій, наприклад:

- аналітичний рахунок 1411 «Інвестиції у асоційовані підприємства»;
- аналітичний рахунок 1412 «Інвестиції у дочірні підприємства»;
- аналітичний рахунок 1411 «Інвестиції у спільні підприємства».

Суттєвою особливістю внутрішньогрупових операцій, що відображаються на субрахунку 682 «Внутрішні розрахунки», є необхідність застосування трансфертних цін. В Україні особливості цього процесу законодавчо регламентовані Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 4 липня 2013 року [80]. Хоча поняття трансфертного ціноутворення загалом ширше та включає не лише відносини між материнським та дочірніми

підприємствами, його доречно розглядати при дослідженні внутрішньогрупових операцій, оскільки практично усі такі операції підпадають під поняття «контрольовані операції» і вимагають трансфертного ціноутворення. Зауважимо, що згідно чинного законодавства контрольованими операціями називаються операції платника податків із пов'язаними сторонами. У свою чергу перелік пов'язаних сторін включає юридичних осіб у разі, якщо одна з них володіє понад 20% корпоративних прав іншої, юридичних осіб, в яких 50 і більше відсотків складу колегіального виконавчого органу або наглядової ради призначено (обрано) за рішенням однієї і тієї самої особи (власника або уповноваженого ним органу), тощо. Як бачимо наведені два приклади практично цілком відображають принцип контролю материнського підприємства над дочірнім. Особливості трансфертного ціноутворення розглядаються у працях таких вчених, як Осадча Г.Г. [56], Рябко К.В. [71], Прокопенко А.В [70]. та інші. Вони розглядають як юридичні, так і практичні аспекти трансфертного ціноутворення, визначають найпоширеніші методи трансфертного ціноутворення та акцентують увагу на певних поточних проблемах цієї галузі.

Зміст трансфертного ціноутворення полягає в реалізації принципу збереження ринкової ціни, що полягає у застосуванні пов'язаними сторонами таких же цін, які були б встановлені, якби вони не були пов'язаними економічно, юридично чи фінансово. Зауважимо, що вибір методу трансфертного ціноутворення для материнської компанії є об'єктом її облікової політики. Для цілей оподаткування в Україні можуть бути застосовані такі методи трансфертного ціноутворення:

- порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу);
- ціни перепродажу;
- "витрати плюс";
- чистого прибутку;
- розподілення прибутку.

Хоча згадані вчені розглядають також інші методи трансфертного ціноутворення, а у законодавстві відсутні вказівки щодо заборони їх

застосування у бухгалтерському обліку, на нашу думку, не доречно застосовувати їх, адже це сильно розширює відмінності податкового і бухгалтерського обліку.

Отже, материнське та дочірні підприємства пов'язані не лише юридичними відносинами, але й великим спектром можливих економічних операцій, які прийнято називати внутрішньогруповими. Вони повинні знаходити своє відображення у системі обліку з метою їх елімінування в процесі консолідації звітності, а також з метою формування інформації про зміст, характер та обсяги відносин між учасниками групи для оперативного та стратегічного аналізу.

Висновки до розділу 1.

Отже, узагальнивши проведений аналіз історико-практичної необхідності, ролі, змісту та принципів консолідованої звітності, а також особливостей взаємодії учасників холдингів, можна зробити наступні висновки:

1. Вперше історичні передумови та ринкові обставини призвели до виникнення такого економіко-облікового документу як Консолідований звіт у США у 1886 році (за іншими даними – у 1893 році).

2. Основними чинниками, що обумовлювали появу консолідованої звітності були: стрімке зростання холдингових компаній, вимоги фондових бірж, вимоги інвесторів, шахрайські дії із звітністю окремих підприємств групи, зростання інтенсивності та масовість інвестиційного руху.

3. Розглянуто підходи до трактування принципів консолідації через положення Концептуальної основи фінансової звітності, Національних та міжнародних стандартів, Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», також в контексті законодавства європейських країн. Доведено, що практично усі з них мають місце при формуванні консолідованої звітності в Україні або могли б чинити позитивний вплив на її якість.

4. Виокремлено три ключових етапи консолідації звітності: підготовка окремих фінансових звітів, проведення процедур консолідації, складання та публікація консолідованої звітності.

5. Сформульовано ключові відмінності економічного та обліково-звітного характеру між різними видами об'єднань підприємств, що проявляються у ступені взаємної залежності, та необхідності складання та публікації звичайної фінансової звітності, зведеної звітності або консолідованої звітності.

6. Визначено зміст та класифікаційні групи внутрішньогрупових операцій, а саме: за змістом, за напрямком інтеграції, за учасниками групи, за масштабами, тощо.

7. Проаналізовано рахунки, що застосовуються для відображення внутрішньогрупових операцій, відображено власні пропозиції щодо відображення внутрішньогрупових розрахунків на додаткових субрахунках без застосування спеціальних облікових рахунків.

РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА КОНСОЛІДАЦІ ФІНАСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

2.1. Методика відображення в обліку та звітності процесу об'єднання підприємств

Передумовою та підставою для формування консолідованої звітності відповідно до національних та міжнародних стандартів є процедура об'єднання підприємств. Вона може передбачати один або кілька етапів і повинна знаходити своє відображення в системі обліку як материнського, так і дочірнього підприємств. Особливості методики відображення в обліку таких операцій залежать від того, яким чином (на підставі яких юридичних та економічних подій) відбувається утворення групи підприємств та якої організаційно-правової форми воно набуває. У вітчизняному законодавстві основним регулюючим актом у галузі таких відносин є П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», а також в окремих випадках МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу». Зауважимо, що досліджуване нами ПАТ «Райз-Максимко» формує свою звітність на підставі П(С)БО.

Зокрема, у вітчизняному законодавстві, як і у міжнародному, нормативно визначають єдиний шлях утворення об'єднання підприємств із відповідною методикою відображення цього процесу в системі обліку, заснований на методі придбання. Втім, окремі автори, чії дослідження датуються періодом до 2008 року, коли було внесено суттєві зміни у П(С)БО 19 розглядаються також суттєві особливості такого методу утворення об'єднань підприємств, як метод злиття. Після внесення змін до П(С)БО 19 у 2008 році, ряд вчених винесли свої зауваження щодо недоречності включення методу злиття із його положень і, відповідно, із нормативно закріплених прийомів обліку. У таблиці 2.1 ми розглянемо детальніше, які характерні риси відрізняють національні та міжнародні стандарти у цьому сфері застосування методу придбання, а також розглянемо метод злиття у П(С)БО 19 до 2008

року і аргументи одного із вчених на користь цього методу. На основі такого наочного порівняння можна зробити певні висновки про доречність цих методів у окремих випадках, а також внести рекомендації щодо їх вдосконалення.

Таблиця 2.1

Характеристика вітчизняного та міжнародного підходів до відображення в обліку об'єднання підприємств

<i>Метод придбання</i>	
П(С)БО 19	МСФЗ 3
<p>1. Вимагає у разі придбання підприємством активів іншого підприємства із подальшою ліквідацією останнього відображати активи та зобов'язання у складі власних активів на відповідних призначених для їх обліку рахунках, а також гудвіл, якщо такий виникає.</p> <p>2. У разі встановлення контролю над іншим підприємством шляхом придбання контрольного пакету акцій слід відображати акції такого підприємства як довгострокові фінансові інвестиції, що обліковують за методом участі в капіталі (якщо не існує умов, що обмежують чи виключають можливість його застосування)</p>	<p>1. Процес об'єднання потребує визначення покупця, яким є одна зі сторін угоди.</p> <p>2. Вказана необхідність визначення дати придбання, якою є дата, коли фактично встановлено контроль над об'єктом придбання.</p> <p>3. Визнання та оцінка придбаних активів, прийнятих зобов'язань, неконтрольованих часток потребує дотримання принципів визнання та оцінки із врахуванням певних винятків.</p> <p>4. При придбанні пакету акцій за ринковою ціною, що перевищує його балансову вартість із одночасним встановленням контролю над підприємством, акції якого придбаваються, здійснюється визнання та оцінка гудвілу.</p>
<i>Метод злиття</i>	
П(С)БО 19 (до 2008 року)	Крупка Я.Д. [29]
<p>1. Витрати, що викликані процесом злиття, визнаються у тому періоді, у якому вони фактично були понесені.</p> <p>2. При злитті відбувається об'єднання показників фінансової звітності як за поточний період, так і за попередній.</p> <p>3. Усі активи об'єднаного підприємства приймають на облік за їх балансовою вартістю із урахуванням коригувань облікової політики, якщо такі мали місце.</p> <p>4. У звітності об'єднаного підприємства виключаються суми взаємної заборгованості підприємств, що підлягають об'єднанню.</p>	<p>Згідно дослідження вченого, єдиною суттєвою рисою методу злиття є застосування балансової оцінки там, де у методі придбання регламентовано застосування оцінки за ринковою вартістю. Із цього випливає відсутність потреби відображення гудвілу.</p> <p>Можливість застосування такого методу має наступні переваги:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Уникнення оподаткування у зв'язку із переходом прав власності 2. Методична простота відображення в обліку.

На нашу думку, в умовах ретельного дотримання норм законодавства із ведення обліку, зокрема своєчасного та коректного проведення переоцінок активів метод злиття повинен неістотно відрізнятися від методу придбання,

окрім необхідності визначити гудвіл. Оскільки процедура визначення реальної ринкової вартості активів може бути дуже трудомісткою, а також вартісною, то за існування системи обліку належного рівня якості в практиці може виявитися доцільним застосування балансової оцінки (за методом злиття) із формуванням гудвілу (за методом придбання). Такий підхід вважаємо реалізацією принципу економічності інформації. Досліджуване ПАТ «Райз-Максимко» було сформоване на момент законності методу злиття і через це не відображає у своїй звітності такий поширений атрибут холдингів, як гудвіл.

На перший погляд, регулювання процесу об'єднання в вітчизняному законодавстві та міжнародній практиці не має відмінностей. Проте можна зауважити, що П(С)БО 19 не має логічних посилань на консолідовану звітність, тобто не вимагає відображати об'єднано активи та зобов'язання при покупці контрольного пакету акцій, а лише акцентує увагу на необхідності прийняття на облік останнього як довгострокової інвестиції із застосуванням відповідного методу оцінки. На нашу думку, така ситуація відображає єдність НП(С)БО 2 та П(С)БО 19, оскільки виключає дублювання їх ролей в регулюванні питання консолідації.

На сьогодні МСФЗ 3, як і П(С)БО 19 не передбачає особливих прийомів для оцінки майна у процесі злиття підприємств, наводячи лише метод придбання. Водночас МСФЗ 3 містить зауваження щодо змісту поняття «об'єднання підприємств», що включає до нього злиття та приєднання, а не лише придбання. Не лише Крупка Я.Д., але й ряд інших вітчизняних вчених підтримують ідею необхідності методу злиття, оскільки він більше відповідає природі такого економічного явища. Саме тому далі ми розглянемо обидва методи об'єднання підприємств, проаналізуємо їх ефективність в різних умовах та визначимо пріоритети застосування.

Розглянемо найпоширеніший в сучасних умовах спосіб об'єднання підприємств, який реалізується шляхом однієї чи кількох угод купівлі-продажу. Зауважимо, що цей вид об'єднання може включати, як встановлення

контролю шляхом придбання контрольного пакету акцій або ж шляхом придбання підприємства, як єдиного майнового комплексу. В першому випадку, зачасту, реорганізація підприємства не відбувається або зачіпає лише певні аспекти стратегії діяльності підприємства в контексті її узгодження зі стратегією підприємства, що встановлює свій контроль. У випадку придбання підприємства як єдиного матеріального комплексу виникає змога повної ліквідації такого підприємства та приєднання усіх його структурних підрозділів до підприємства-покупця.

Ймовірною також є ситуація, коли придбання акцій підприємства здійснюється поетапно. Таким чином підприємство стає дочірнім не одразу. У такому разі йдеться про поетапне придбання акцій підприємства, або про поетапне об'єднання. МСФЗ 3 також описує поетапне об'єднання бізнесу як ситуацію, коли одна компанія отримує контроль над іншим суб'єктом господарювання, часткою власності капіталу якого вона володіла безпосередньо перед моментом встановлення такого контролю. Водночас П(С)БО 19 не передбачає, але й не виключає такого аспекту, не наводячи вичерпної характеристики такого явища. Втім, як міжнародні, так і національні стандарти обліку єдині у оцінці таких поетапних придбань. Зокрема, при поетапному придбанні перше (а іноді і кілька наступних транзакцій до моменту встановлення контролю) придбання акцій відображається за собівартістю або за методом участі в капіталі, що визначено П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [61]. Якщо частка підприємства становить менше, ніж 20% акцій, такі інвестиції слід оцінювати за собівартістю на дату придбання, а також за справедливою вартістю на дату балансу. Якщо частка акцій, що знаходяться у власності підприємства становить понад 20%, але не більше 50%, то такі акції обліковуються за методом участі в капіталі, але не є об'єктом консолідації. Водночас, якщо частка акцій перевищує 50%, то вони повинні бути перекваліфіковані як фінансові інвестиції у дочірні підприємства. Окрім цього, материнська компанія починає включати таке дочірнє підприємство у свою консолідовану

звітність. Наочно зміни в обліку при поетапному придбанні можна зобразити схематично (рис.2.1).

Рисунок 2.1. Поетапне об'єднання підприємств

У такій ситуації важливо зрозуміти, як здійснювати зміну оцінок при перекласифікації інвестиції із однієї в іншу і як загалом різні методи оцінки фінансових інвестицій впливають на їх відображення в обліку.

При первинному придбанні фінансових інвестицій, що обліковуються за справедливою вартістю, їх слід обліковувати за собівартістю придбання, а на дату балансу оцінювати за справедливою вартістю. При придбанні пакету акцій, що надає контроль над об'єктом інвестування, попередньо придбані інвестиції, згідно П(С)БО 19 «покупець оцінює фінансові інвестиції в об'єкті придбання (раніше утримувану частку у власному капіталі) за їх справедливою вартістю на дату придбання та відображає суму зміни вартості відповідно у складі доходів або витрат». Логічним видається припустити, що мова йде про дату придбання першої частини пакету акцій. Водночас доходи або витрати, що можуть виникнути у підприємства згідно П(С)БО 19, природно є попередніми дооцінками або уцінками балансової

вартості до справедливої на дату балансу. Ймовірно могло б бути також припущення про трактування дати придбання, як дати встановлення контролю, проте, на нашу думку, це руйнує послідовність об'єднання, адже тоді інвестиції на дату встановлення контролю оцінюються як придбані одночасно за однаковою ціною за акцію. При першому підході до поетапного придбання логічним є те, що вартість придбання, тобто гудвіл також повинен бути сформований відповідно до справедливої вартості у кожній із часток на дату їх придбання. Тобто незалежно від того чи змінювалася реально валюта балансу згідно методу придбання на момент встановлення контролю материнське підприємство повинно оцінити справедливу вартість усіх активів об'єкта інвестування на дату кожного придбання. Відповідно до визначених даних визначається вартість придбання як сума добутоків часток, що придбавалися окремо і справедливих вартостей активів підприємства (2.1).

(2.1),

Де $\%_{01,2,n}$ – частка у капіталі дочірнього підприємства, що придбається при першому, другому, n-му етапі придбання акцій.

$СВ_{1,2,n}$ – справедлива вартість активів дочірнього підприємства на дату першого, другого, n-го етапу придбання акцій.

Поетапне придбання, як ми уже згадували, потребує зміни оцінок. Відмінності у їх застосуванні і, відповідно, при їх зміні повинні враховуватися при нарахуванні дивідендів та переоцінці. Таблиця 2.2 демонструє, як використання різних методів оцінки інвестицій впливає на їхню вартість.

Таблиця 2.2

Застосування різних методів оцінки для відображення в обліку фінансових інвестицій

	Метод участі в капіталі	Справедлива вартість
--	-------------------------	----------------------

№ п/п		Дт	Кт	Сума, грн	Дт	Кт	Сума, грн
1.	Придбання інвестицій	141	311	5000	143	311	5000
2.	Оцінка інвестицій на дату балансу:						
	- зміна справедливої вартості	-	-	-	975 143	143 746	500 700
	- відображення частки в прибутку (збитку) дочірньої компанії	141 9	72 141	700 500	-	-	-
	- відображення частки в зміні капіталу в дооцінках (інших формах власного капіталу)	141	412	650	-	-	-
3.	Нарахування дивідендів	373	141	720	373	731	550

Слід звернути увагу на проведення здійснені за методом участі в капіталі. Поширеним є підхід, згідно якого при відображенні частки в прибутку дочірньої компанії (проведення 2.1) враховують загальну суму нерозподіленого прибутку, згодом виключаючи із нього суму власних дивідендів (проведення 3). Адже по суті це зменшує частку материнського підприємства у фінансовому результаті об'єкта інвестування. Власне суму нарахованих дивідендів можна було б відобразити двома способами. Згідно першого слід поводитися аналогічно до ситуації, коли інвестиції обліковуються за справедливою вартістю, тобто у складі інших фінансових доходів (рах.73). У такому разі знадобиться додаткове проведення для визнання витрат на суму зменшення вартості фінансової інвестиції. Якщо ж дотримуватися наведеного у таблиці підходу, то ці дивіденди будуть включатися до доходів від участі в капіталі (рах.72). Зауважимо, що П(С)БО 15 «Дохід» подає розмежування таких доходів, включаючи до фінансових єдино «дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі)». Складно чітко розмежувати, які саме доходи обліковуються за методом участі в капіталі, адже згідно П(С)БО 19 «метод участі в капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно

збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування». Тобто доходами, що обліковуються за методом участі в капіталі доречно вважати доходи, що отримані від зміни вартості інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі.

Для максимально глибокого розуміння розкладемо на етапи зміни власного капіталу дочірнього підприємства в ході одержання прибутків (збитків) і нарахування дивідендів. Першою і основною подією є отримання прибутку, наступним логічним етапом якого є виплата дивідендів. Хоч виплата дивідендів із нерозподіленого прибутку і не є витратами, але все ж зменшує суму власного капіталу дочірнього підприємства, що видно на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2. Етапи зміни власного капіталу дочірнього підприємства

Слід зауважити, що ці два кроки є розірваними у часі, адже визначення суми нерозподіленого прибутку і оголошення дивідендів не є одночасними. Тобто на дату визначення нерозподіленого прибутку материнській компанії слід дооцінити фінансові інвестиції на свою частку у нерозподіленому прибутку проведенням Дт 14 – Кт 72. Після оголошення та нарахування

дивідендів інвесторам фактично сума власного капіталу дочірнього підприємства зменшується, що є підставою для визнання аналогічних витрат, що може бути відображено проведенням Дт 96 – Кт 14. Водночас, дивіденди більш доречно нараховувати саме проведенням Дт 373 – Кт 731. На нашу думку, це максимально відповідатиме суті операцій. Адже джерелом нарахованих дивідендів є нерозподілений прибуток (зобов'язання контрагента, що виникають перед конкретним підприємством), а не власні активи.

Наступним етапом об'єднання після відображення вартості придбаних інвестицій є визначення гудвілу. Зміст та суму гудвілу в загальному вигляді можна відобразити формулою (2.2):

(2.2)

де Частка МП_{СВ} – частка материнського підприємства в справедливій вартості ідентифікованих активів дочірнього підприємства

Слід детальніше розглянути склад елементів, що формують гудвіл.

На рисунку 2.3 зображено зміст вартості придбання.

Рисунок 2.3. Елементи вартості придбання

Зміст першого та другого елементів цілком зрозумілий: вони включають активи, в обмін на які придбається частка іншого підприємства, оцінені за справедливою вартістю, а також грошові кошти. Інші витрати, пов'язані із придбанням можуть включати вартість аудиторських послуг, замовлених для прийняття рішення про придбання, вартість послуг оцінювачів для встановлення справедливої вартості ідентифікованих активів

підприємства, частка якого придбається, вартість юридичних послуг, пов'язаних із документальним оформленням придбання частки підприємства чи із консультуванням із питань такого придбання. Втім, є витрати, які пов'язані із придбанням підприємств, проте не можуть бути безпосередньо віднесені до придбання конкретного підприємства. Наприклад, робота штатних юристів чи аналітиків, які брали участь у процесі прийняття рішення про придбання частки підприємства. Такі витрати слід віднести до витрат підприємства і не включати до вартості придбання.

Поняття частки материнського підприємства є більш складним із точки зору методики її розрахунку. У вітчизняній практиці поширеним та затвердженим нормативно є підхід оцінки частки підприємства на підставі частки голосів материнського підприємства. На нашу думку, це певною мірою суперечить задекларованому підходу до оцінки частки підприємства на підставі визначення фактичного рівня контролю. Так, зокрема, міжнародних стандартах, на відміну від національних, відсутнє безпосереднє посилання на оцінювання неконтрольованої частки як частки голосів. Втім, згідно НП(С)БО 2: «Неконтрольована частка визначається як добуток відсотка наявних голосів, які не належать материнському підприємству, відповідно до власного капіталу, чистого прибутку (збитку) та сукупного доходу дочірніх підприємств з урахуванням суми нереалізованого прибутку (збитку) від внутрішньогрупових операцій (крім випадків, пов'язаних з об'єднанням (придбанням) підприємств)» [51]. Тобто можна говорити про те, що частку материнського підприємства можна розрахувати наступним чином (2.3):

$$(2.3)$$

де $ЧМП_{CB}$ – частка материнського підприємства оцінена за справедливою вартістю

$ГМП\%$ - частка голосів материнського підприємства, %

$ЧА$ – чисті ідентифіковані активи дочірнього підприємства

Звернемо увагу, що для визначення та оцінювання гудвілу доречно враховувати саме чисті активи дочірнього підприємства і, відповідно,

розраховувати частку материнського підприємства в ідентифікованих активах. Чисті активи враховують усі ідентифіковані активи за вирахування ідентифікованих зобов'язань. Адже фактично активи у сумі зобов'язань є гарантією погашення такої заборгованості. Тобто справедлива вартість буде сформована із балансової собівартості із врахуванням сум дооцінок чи уцінок, визначених при об'єднанні підприємств або у трансформаційних таблицях, або у звітах дочірнього підприємства. Іншими словами частка материнського підприємства може цілком доречно описуватися через балансову вартість активів за допомогою наступної формули (2.4):

$$, \quad (2.4)$$

де $ЧМП_{CB}$ – частка материнського підприємства оцінена за справедливою вартістю;

$ЧМП_{БВ}$ – частка материнського підприємства оцінена за балансовою вартістю;

$ЧМП_{ДА}$ – частка материнського підприємства в дооцінці активів до справедливої вартості;

$ЧМП_{УЗ}$ – частка материнського підприємства в уцінці зобов'язань до справедливої вартості;

$ЧМП_{УА}$ – частка материнського підприємства в уцінці активів до справедливої вартості;

$ЧМП_{УЗ}$ – частка материнського підприємства в дооцінці зобов'язань до справедливої вартості.

Хоч практична цінність цієї формули для визначення суми гудвілу і є неоднозначною, втім саме у такому вигляді можна з'ясувати, які статті активів та зобов'язань оцінені найбільш неточно, а також чи суттєвими є ці неточності.

На основі аналогічного підходу дослідниця Костюченко В.М. [26, 255] подає формулу для розрахунку суми гудвілу (рис. 2.4):

Рисунок 2.4. Зміст гудвілу згідно дослідження Костюченко В.М.

Як видно, у формулі вченої узагальнено дооцінки та уцінки в понятті дооцінки, що не зовсім точно. У свою чергу дуже важливим є зауваження про те, що вартісна різниця при придбанні, згідно даного підходу, розраховується як різниця вартості придбання та частки материнського підприємства у балансовій вартості чистих ідентифікованих активів. Тобто дану формулу можна спростити шляхом поділу вартісної різниці на два вище згаданих елементи (2.5), а також шляхом об'єднання сум дооцінок та балансової вартості у справедливу вартість (2.6) і привести її до згаданої на початку формули:

(2.5)

$$ВП - \frac{ЧМП_{БВ} + ЧМП}{В} \cdot \frac{ДО}{АМП} - \frac{ДЗ}{ЧМП} =$$

(2.6)

Суть таких маніпуляцій та модифікацій простого, на перший погляд, розрахунку полягає у тому, що справедлива вартість кожної групи активів та зобов'язань і, відповідно, дооцінок визначаються окремо. Як ми вже згадували раніше, консолідована звітність, що формується при об'єднанні підприємств, повинна відображати активи та зобов'язання придбаного підприємства за справедливою вартістю, як згідно національних, так і міжнародних стандартів. Тому у кожному разі і відповідно до методики проведення переоцінок, і відповідно до методики формування консолідованих звітів при об'єднанні підприємств дооцінки та уцінки здійснюються з розрізі окремих груп активів. В результаті на рахунках обліку

переоцінок або у трансформаційних таблицях виникають обороти або записи із інформацією, на основі якої можна розрахувати суму гудвілу без додаткових дій на підставі формули.

Вище наведені формули є актуальними лише при виникненні позитивного гудвілу, тобто у ситуації, коли вартість придбання перевищує частку материнського підприємства в ідентифікованих чистих активах оцінених за справедливою собівартістю. Зауважимо, що це єдиний підхід, що описується у національних стандартах щодо формування гудвілу. Водночас, поняття негативного гудвілу залишається проігнорованим. Адже П(С)БО 19 вимагає визнавати негативну різницю між вартістю придбання та справедливою вартістю придбаної частки підприємства як дохід на дату придбання.

Таким чином можна підсумувати, що процес об'єднання підприємств здійснюється згідно П(С)БО 19, котре вимагає застосування методу придбання. Згідно цього методу при об'єднанні підприємств слід оцінювати активи та зобов'язання за справедливою вартістю, а на суму позитивної різниці чистої ідентифікованої підприємства вартості та вартості придбання відображати позитивний гудвіл. Якщо ж різниця негативна, то її слід відображати у складі доходів інвестора. Водночас важливо пам'ятати, що позитивний гудвіл можна розділити на власне гудвіл, а також гудвіл в частині дооцінок до справедливої вартості.

Процес об'єднання підприємств може бути як миттєвим, так і поетапним. При останньому випадку акції можуть обліковуватися із застосуванням різних оцінок. Метод оцінювання повинен вчасно змінюватися на відповідних етапах об'єднання.

2.2 Методика ідентифікації та обліку внутрішньогрупових операцій для потреб консолідованої звітності

Об'єднання компаній у групу підприємств основною метою має спільне ведення господарської діяльності. Це може стосуватися як власне операційної, так і інвестиційної чи фінансової діяльності.

В межах операційної діяльності спільне ведення господарської діяльності в основному передбачає забезпечення спільного виробництва одного продукту або виробництво супутніх товарів. При першому підході зачасту виробництво розділене на етапи, кожен з яких здійснюється на різних підприємствах, і передбачає виготовлення напівфабрикатів та готової продукції окремо одне від одного, а не в межах одного заводу (фабрики). Такий підхід забезпечує більш вузьку спеціалізацію окремих підприємств, а об'єднання підприємств-виробників напівфабрикатів та підприємства-виробника готової продукції (як правило, це материнська компанія) дозволяє налагодити ритмічне та безперебійне виробництво кінцевого продукту залежно від попиту на ринку. Така кооперація пов'язана із виникненням внутрішньогрупових операцій придбання та реалізації сировини, напівфабрикатів та готової продукції. Можливі також випадки, коли їх замінюють операції із давальницькою сировиною із метою оптимізації оподаткування експортно-імпортних операцій (якщо компанії знаходяться в різних країнах).

Окрім цього, як материнське, так і інші компанії групи можуть виступати інвесторами при переоснащенні виробничих ліній чи обладнанні нових потужностей виробництва. Це може здійснюватися шляхом внутрішньо групової реалізації основних засобів (реальні інвестиції), а також шляхом здійснення фінансових інвестицій. Такі операції також є внутрішньогруповими і потребують особливої уваги.

Зазвичай, у межах групи компанії кожне підприємство формує звіти щодо операцій із іншими учасниками групи, які звіряються та є подальшою підставою для формування консолідованої звітності. Для формування таких звітів необхідна інформація про зміст та обсяги внутрішньогрупових операцій, сформована за ідентичною методикою. Зауважимо, що методика

обліку та формування звітів щодо внутрішньогрупових операцій повинна на пряму залежати від кількості дочірніх компаній та обсягу операцій між ними. Для прикладу невелика група компаній може легко вести облік такої діяльності на звичних рахунках обліку та за мінімальних затрат часу та праці отримувати актуальну інформацію про їх обсяг, звіряти її із контрагентами та використовувати при формуванні звітності, тоді як великі компанії із значним оборотом та великою кількістю дочірніх компаній часто змушені формувати окремі системи обліку для збору та опрацювання цієї інформації. Про такі тенденції, зокрема, зауважують фахівці консалтингової компанії Wipro Consulting Services Ноель Білінг та Хоце Кенел [98].

Розглянемо детальніше, які кроки повинна включати система обліку внутрішньогрупових операцій, а також оцінку їх вагомості, доцільності та ефективності в працях вітчизняних та закордонних науковців.

Ідентифікацію внутрішньогрупових операцій, на думку таких вчених, як Семчук І. [74], Олійник Л. [52], доречно здійснювати на основі їх поділу на операції в межах одного учасника групи (між структурними підрозділами, філіями) та між юридичними особами-учасниками групи. Відповідно до цього повинні формуватися аналітичні рахунки обліку першого порядку. Щодо деталізації аналітичних рахунків доречним видається також дослідження Литвиненко Н. [35]. Згідно дослідження вченої номер аналітичного рахунку другого порядку призначений для здійснення розподілу контрагентів за ступенем взаємної залежності на дочірні підприємства, асоційовані підприємства, спільну діяльність. На нашу думку, виділення цієї риси на другому рівні деталізації рахунків є цілком ієрархічним та логічним. Рахунки аналітичного обліку третього порядку призначені для розмежування операцій на ті, що підлягають консолідації та ті, що не будуть виключені із консолідованої звітності. Четвертий рівень аналітичності може забезпечувати деталізацію за видами діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової). На п'ятому рівні ієрархії рекомендовано розмежовувати кожну із здійснюваних

операцій за переліком (номенклатурою) господарських операцій, які здійснюють у групі взаємопов'язаних підприємств.

Дещо суперечливим і дивним може видаватися виділений дослідницею критерій формування рахунку третього порядку, адже материнське підприємство включає до консолідованої звітності активи дочірніх підприємств, а також зобов'язання, що виникли в результаті операцій із третіми сторонами. Відповідно визначення аналітичного рахунку для обліку розрахунків по операціях, що не підлягають консолідації, може бути недоречним. Проте у національних та міжнародних стандартах існує припущення, що дочірнє підприємство може провадити свою діяльність в умовах, що обмежують можливість передавати прибутки материнському підприємству. Тож теоретично цілком можливі випадки тимчасового включення внутрішньогрупових операцій до консолідованої звітності. Втім на практиці також доречно було б з'ясувати, наскільки цінною буде така інформація і чи буде потреба враховувати такі особливі обставини.

Окрім цього, ми згадували, що при великому обсязі внутрішньогрупових операцій може виникати потреба створення окремої підсистеми обліку для їх відображення. Така підсистема може мати як форму єдиного реєстру для фіксації внутрішньогрупових операцій, так і форму спеціальних рахунків (кілька окремих реєстрів) для групування операцій відповідно до їх змісту чи контрагента.

Зауважимо також, що формування додаткової підсистеми обліку внутрішньогрупових операцій може бути доцільним і за тих умов, коли бухгалтерія підприємства реалізує в основному запити таких зовнішніх користувачів інформації, як державні органи влади, громадянське суспільство тощо, тоді як інформацію, необхідну для консолідації фінансової звітності формує і подає материнському підприємству, наприклад, відділ контролінгу.

Внутрішньогрупові операції не мають суттєвих методичних особливостей обліку. Проте доречно акцентувати увагу на основних їх видах

для розуміння джерела інформації про внутрішньогрупові сальдо та місць їх виникнення.

Найбільш типовими операціями є інвестиції материнського підприємства у дочірні, операції надання позик материнським підприємством дочірнім, виплата дивідендів дочірніми підприємствами материнським. Відповідно облік внутрішньогрупових операцій повинен бути організований таким чином, аби дозволити виключити результати цих операцій із активів та зобов'язань, а також із доходів та витрат.

Розглянемо операції із інвестиціями материнського підприємства у дочірні. Такі інвестиції материнське підприємство відображає на субрахунку 142 «Довгострокові інвестиції в дочірні підприємства». Ця стаття повинна бути цілком виключена із активів при консолідації, оскільки відображає участь в капіталі дочірнього підприємства. Тобто при додаванні показників материнського і дочірніх підприємств ці суми будуть про дубльовані в активах. У таблиці 2.3 наведено згорнутий приклад трансформаційної таблиці, що відображає порядок елімінування інвестицій у дочірнє підприємство.

Як бачимо, для елімінування таких даних слід володіти інформацією про поточну загальну вартість усіх інвестицій у дочірні підприємства на дату складання звітності. Тобто попередньо слід визначити фінансові результати дочірніх підприємств та переоцінити інвестиції материнського підприємства відповідно до його частки у власності дочірнього підприємства.

Відповідно до методу подвійного запису, будь яке майно підприємства одночасно відображається в активі як матеріальний чи нематеріальний об'єкт та у пасиві відповідно до джерела його формування. Оскільки джерелом таких інвестицій може виступати статутний капітал, додатковий капітал, нерозподілені прибутки, тощо дочірнього підприємства, для дотримання методу подвійного запису одночасну із виключенням вартості інвестицій на їх вартість слід зменшувати власний капітал (у розрізі відповідних статей). Це дозволить не лише зберегти рівність активу та пасиву у консолідованому звіті

про фінансовий стан, але й забезпечити правдиве відображення загальної суми власного капіталу групи.

Таблиця 2.3

Елімінування суми інвестицій материнського підприємства в дочірні (консолідація Звіту про фінансовий стан)

Стаття балансу	МП	ДП1	ДП2	Разом	Коригування	Консолідований баланс
АКТИВ						
Необоротні активи	4960	650	725	6035	-910	5125
В т.ч. Довгострокові фінансові інвестиції в дочірні підприємства	910	0	0	910	-910	0
Оборотні активи	430	320	190	940	0	940
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0	0	0	0	0	0
БАЛАНС	6300	970	915	8185	-910	7275
ПАСИВ						
Власний капітал	5000	500	600	6100	-910	5190
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	400	200	65	665	0	665
Поточні зобов'язання і забезпечення	900	270	250	1420	0	1420
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0
БАЛАНС	6300	970	915	8185	-910	72750

Слід зауважити, що володіння інвестиціями дочірніх підприємств, неминуче пов'язане із їх переоцінкою, тобто отриманням доходів материнським підприємством і понесенням відповідних втрат при сплаті таких дивідендів дочірнім підприємством. Тобто елімінування повинно поширюватися також і на Звіт про фінансові результати. Відповідний приклад наводимо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Елімінування доходів та витрат, пов'язаних із володінням материнським підприємством акціями дочірніх підприємств (консолідація Звіту про фінансові результати)

Стаття звіту	МП	ДП1	ДП2	Разом	Коригування	Консолідований звіт
Чистий дохід від реалізації	620	125	350	1095		1095
Собівартість реалізації	515	100	300	915		915
Валовий прибуток (збиток)	105	25	50	180		180
Інші операційні доходи	45	5	15	65		65
Адміністративні витрати	20	3	12	35		35
Витрати на збут	17	6	7	30		30
Інші операційні витрати	20	5	10	35		35
Фінансовий результат від операційної діяльності	93	19	36	148		148
Дохід від участі в капіталі	45,5	0	0		-45,5	0
Інші фінансові доходи	10	8	26	134		134
Інші доходи	0	3	0	3		3
Фінансові витрати	7	6	4	17		17
Витрати від участі в капіталі	0	0	0	0		0
Інші витрати	2	8	0	10		10
Фінансовий результат до оподаткування	139,5	16	58	213,5	-45,5	168
Витрати (дохід) з податку на прибуток	25,1	2,9	10,4	38,4		38,4
Чистий фінансовий результат	114,4	13,1	47,6	175,1	-45,5	136,7

Звернімо увагу, що дивіденди, які виплачує дочірнє підприємство материнському можуть бути сплачені як у звітному періоді, так і після його завершення. Згідно методу участі в капіталі, розглянутому раніше, вони включаються у дохід від участі в капіталі материнського підприємства (у даному прикладі припущено, що материнське підприємство не має інших інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі, окрім інвестицій в дочірні підприємства). Проте дохід від участі в капіталі нараховується разом із визнанням частки материнського підприємства в нерозподіленому прибутку (дооцінці інвестицій) незалежно від того, коли будуть нараховані дивіденди і чи будуть вони нараховані загалом. Тобто фактично дохід від

участі в капіталі визнається виключно при формуванні нерозподіленого прибутку, а власне операція нарахування доходів не пов'язана із виникненням доходів материнського підприємства, а лише із появою внутрішньо групових зобов'язань. Водночас дивіденди не є витратами і з точки зору обліку на дочірньому підприємстві, адже вони нараховуються за рахунок нерозподіленого прибутку. Тобто вони зменшують нерозподілений прибуток і фактично не потрапляють у перший розділ Звіту про фінансові результати дочірнього підприємства. Для кращого розуміння того, які саме статті і на якому етапі слід елімінувати, розглянемо, як нарахування та сплата дивідендів відображається в обліку материнського та дочірнього підприємств (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Облік нарахування та сплати дивідендів у материнського та дочірнього підприємств

№ п/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Облік у материнського підприємства				
1.	Нараховано дивіденди	373	141	5000
2.	Отримано дивіденди	311	373	5000
Облік у дочірнього підприємства				
1.	Оголошено та нараховано дивіденди	441	672	5000
2.	Сплачено дивіденди	672	311	5000

Приклад у таблиці 2.5, як видно, сформовано із припущенням, що материнське підприємство володіє 100% акцій дочірнього підприємства. Усі відображені операції не викликають змін на рахунках доходів і витрат, і, відповідно, у статях Звіту про фінансові результати. Ці операції впливають лише на статі Звіту про фінансовий стан. Вплив цих операцій на Консолідований звіт про фінансовий стан залежить від того, чи були дивіденди сплачені у звітному періоді як аванс, чи після дати формування звітності. У першому випадку відсутня потреба у консолідації даних про операції з нарахування та сплати дивідендів, оскільки дебіторська заборгованість материнського підприємства і кредиторська заборгованість дочірнього підприємства щодо дивідендів виникла і, водночас, була повністю погашена. Окрім цього, відбулося переміщення грошових коштів в середині

групи, а також пропорційно зменшено нерозподілений прибуток дочірнього підприємства і частку материнського підприємства у ньому (фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі). У другому випадку на дату формування консолідованої звітності існують внутрішньо групові сальдо по рахунках 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» та 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами», що підлягають елімінуванню. Суть цього коригування для Консолідованого звіту про фінансовий стан зображено на рисунку 2.5.

Рисунок 2.5. Елімінування операцій, пов'язаних із нарахуванням дивідендів

Особливу увагу в момент об'єднання підприємств слід звернути на ті операції, які відбулися в минулому і мають наслідки в поточних показниках фінансової звітності при консолідації. Це, зокрема, операції надання позик материнським підприємством дочірньому (або навпаки) до їх об'єднання. Окрім цього, у великих групах підприємств часто може формуватися окрема юридична особа для управління фінансовими та інвестиційними операціями. Також поширеним є явище, коли велика материнська компанія, гігант у своєму секторі ринку придбаває інші дрібні підприємства і активно інвестує у них шляхом надання внутрішньогрупових позик. У зв'язку із такими операціями виникають зобов'язання дочірніх підприємств щодо погашення таких кредитів і відсотків по них, а також доходи у вигляді цих відсотків у материнського підприємства і витрати – у дочірнього. Тобто операції із

надання внутрішньогрупових позик вимагають коригувань як щодо Звіту про фінансовий стан, так і щодо Звіту про фінансові результати.

Коригування Звіту про фінансовий стан включають коригування Активу відповідно до даних обліку позикодавця, а також коригування Пасиву відповідно до даних позикоодержувача. Зауважимо, що коригування Активу та Пасиву відповідно до методу подвійного запису повинні здійснюватися на однакові суми із однаковими знаками (лише збільшення, або лише зменшення обох частин Балансу). Наочно балансову суть коригувань по операціях із позиками видно на рисунку 2.6. Зокрема рівність шальок відображає рівність сум по даних обліку обох сторін. Слід зауважити, що один учасник групи може надавати позики кільком іншим учасникам групи, а один позикоодержувач може також мати позики від кількох інших учасників групи. Тобто дані про позики порівнювати слід або попарно в розрізі кожного позикоодержувача і кожного позикодавця, або по групі загалом.

Суми в розрізі квадратів однакових кольорів повинні також бути рівними як за даними позикодавця, так і за даними позикоодержувача. Так дебіторська заборгованість по наданих позиках у позикодавця повинна бути такою ж, як і кредиторська заборгованість по отриманих позиках у позикоодержувача. Аналогічно із заборгованістю по позиках, що має бути отримана/сплачена, а також із заборгованістю по нарахованих відсотках і заборгованістю по них.

Рисунок 2.6. Коригування Звіту про фінансовий стан, пов'язані із операціями надання позик

Меншою мірою операції надання позик учасникам групи впливають на Звіт про фінансові результати. Оскільки безпосередньо операції надання та погашення позик не вважаються доходами чи витратами як у позикодавця, так і у позикоотримувача, вони не впливають на цей звіт. Проте, як ми вже згадували раніше, згідно П(С)БО 19 «Дохід» до фінансових доходів слід відносити «дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі)». Тому нараховані у звітному періоді відсотки за позиками, наданими учасникам групи, потрапляють у Звіт про фінансові результати у складі статті «Інші фінансові доходи» (рядок 2220). Водночас згідно П(С)БО 16 складовою

частиною фінансових витрат слід вважати «витрати на проценти (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів)». Тобто позикоодержувач відображає визнані протягом звітного періоду відсотки по позиках, отриманих від учасників групи, у складі фінансових витрат, зокрема у статті «Фінансові витрати» (рядок 2250) Звіту про фінансові результати. Тобто при формуванні Консолідованого звіту про фінансові результати одночасне зменшення фінансових доходів і збільшення фінансових витрат не призведе до зміни у сумі чистого прибутку (збитку), проте дозволить точно відобразити суми відповідних доходів та витрат без порушення принципу консолідації.

Попри суттєвий вплив наведених вище операцій найпоширенішим видом внутрішньогрупових операцій є операції, що призводять до виникнення так званих нереалізованих прибутків та збитків від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, тощо. Тобто це операції купівлі-продажу необоротних активів та запасів між материнським та дочірнім підприємством або між сестринськими компаніями.

Результати таких операцій, тобто загальні суми нереалізованих прибутків та збитків повинні бути оцінені. В системі обліку доцільно із цією метою формувати окремі аналітичні рахунки до рахунків сьомого та дев'ятого класів (а також восьмого, якщо вони застосовуються). Це дозволить у підсумку отримати загальні результати від таких операцій єдиною сумою, як сальдо відповідних аналітичних рахунків до рахунку 79 «Фінансові результати».

Наочно зміст нереалізованих прибутків та збитків від операцій купівлі-продажу необоротних активів та запасів можна показати у вигляді формул. Зокрема нереалізований прибуток чи збиток від операцій із продажу запасів можна розрахувати за формулою (2.6).

$$, \quad (2.6)$$

де НП(З) – нереалізовані прибутки (збитки),

ТЦ – трансфертна ціна,

Св – собівартість,

ІВ – інші витрати, пов'язані із реалізацією запасів.

Ряд вчених також наводять формули, що враховують відсоток націнки [26, 248] (2.7):

$$, \quad (2.7)$$

де НП(З) – нереалізовані прибутки (збитки),

ТЦ – трансфертна ціна,

r – відсоток націнки.

Втім, на нашу думку, така формула все таки виключає можливість наявності інших витрат, пов'язаних із реалізацією запасів, які повинні бути враховані та відображені.

Зміст суми нереалізованого прибутку чи збитку від операцій купівлі-продажу необоротних активів повинен бути скоригований також на суму ПДВ, що нараховується при них. Відповідно формула матиме наступний вигляд (2.8):

$$, \quad (2.8)$$

де НП(З) – нереалізовані прибутки (збитки),

ТЦ – трансфертна ціна,

ПДВ – податок на додану вартість,

ІВ – інші витрати, пов'язані із реалізацією запасів,

ЗВ – залишкова вартість необоротного активу.

Застосування таких формул для кожної операції окремо не є ефективним та доцільним, тому цю інформацію можна акумулювати на рахунках бухгалтерського обліку, як описувалося вище. У таблиці 2.6 наведемо приклад такого відображення.

Таблиця 2.6.

Відображення операцій купівлі-продажу основних засобів між учасниками групи із застосуваннями спеціальних аналітичних рахунків

№ п/п	Зміст господарської операції	Сума, грн	Дебет	Кредит
Облік у продавця				
1.	Переведено верстат, що реалізовується, до оборотних активів	9 000,00 25 000,00	289 131	104 104
2.	Продано верстат учаснику групи	12 000,00	3612	7122
3.	Відображено списання реалізованого верстата	9 000,00	9432	289
4.	Відображено нарахування податкового зобов'язання з ПДВ при реалізації верстата	2 400,00	7122	641/ПДВ
5.	Відображено фінансові результати від іншої операційної діяльності із учасниками групи	9 600,00 9 000,00	7122 7912	7912 9432
6.	Визначено прибуток/збиток від операційної діяльності з учасниками групи	600, 00	7912	4412
Облік у покупця				
1.	Придбано верстат в учасника групи	9 600,00	152	6312
2.	Відображено нарахування податкового кредиту із ПДВ при придбанні верстата	2 400,00	641/ПДВ	6312

У наведеному прикладі субрахунки четвертого порядку використовуються для обліку розрахунків, доходів та витрат в розрізі учасників групи та третіх сторін. Так рахунки типу ***1 призначені для відображення результатів операцій із третіми сторонами, а рахунки типу ***2 акумулюють дані щодо операцій із учасниками групи.

Нагадаємо, що згідно із Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій «на субрахунку 682 "Внутрішні розрахунки" ведеться облік всіх видів поточних розрахунків з дочірніми і асоційованими підприємствами.» Окрім цього, згідно згаданої Інструкції

рахунок 68 може кореспондувати за дебетом із кредитом рахунків 70 та 71, що свідчить про технічну можливість відобразити за дебетом цього рахунку дебіторську заборгованість за продукцію, товари, послуги, роботи, інші запаси, реалізовані учасникам групи. Втім, на нашу думку, це руйнує системність плану рахунків, оскільки дані про однотипні операції накопичуються на суттєво різних рахунках. Окрім цього, застосування одного рахунку для відображення різних операцій є також недоречним і вимагатиме громіздкої аналітики по ньому, тоді як додавання лише одного порядку аналітичних рахунків до звичних рахунків обліку дозволить накопичувати необхідні дані.

Втім, у кожному разі незалежно від того, на яких рахунках обліку відобразатиметься така заборгованість, вона повинна бути виключена при формуванні консолідованого Звіту про фінансовий стан. Як і у випадку із елімінування операцій позики, важливою є рівність даних обліку обох контрагентів. Зокрема це видно на рисунку 2.7.

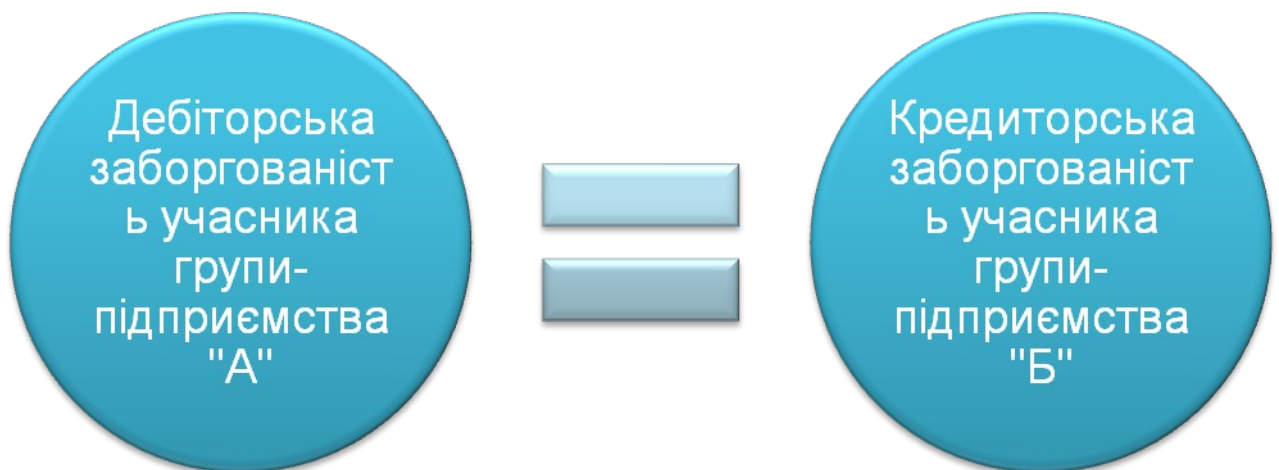

Рисунок 2.7. Звірка заборгованості учасниками групи для цілей консолідації

Окрім цього, певні коригування повинні бути здійснені у Звіті про фінансові результати. Це пов'язано із тим, що один із учасників групи отримав прибутки від операцій купівлі-продажу із іншим учасником групи (табл. 2.6).

З точки зору групи підприємств як єдиної економічної одиниці відбулося переміщення необоротного активу, що не може мати підстав для переоцінки. Але при придбанні в реальності покупець зобов'язаний обліковувати придбаний верстат за вартістю придбання. Тобто в межах групи це переміщення активу із зміною його вартості. Тому на суму зміни вартості (нереалізованого прибутку/збитку) слід зробити коригування статті «Основні засоби» (рядок 1010) II Розділу Звіту про фінансовий стан. Оскільки вказана стаття визначається шляхом віднімання статей «Первісна вартість» (рядок 1011) та «Знос» (рядок 1012), то на практиці на суму нереалізованого прибутку зменшувати слід рядок 1011. Аналогічним чином можуть коригуватися статті запасів чи інших необоротних активів при операціях їх купівлі-продажу в межах групи.

Як видно із таблиці 2.6, окрім зміни вартості основного засобу, відбулося також нарахування інших операційних доходів та списання собівартості реалізованого основного засобу. Проте в межах групи загалом доходів не було отримано, а верстат залишився у власності іншого учасника. Тому такі доходи та витрати також підлягають елімінуванню із Звіту про фінансові результати (рис.2.8).

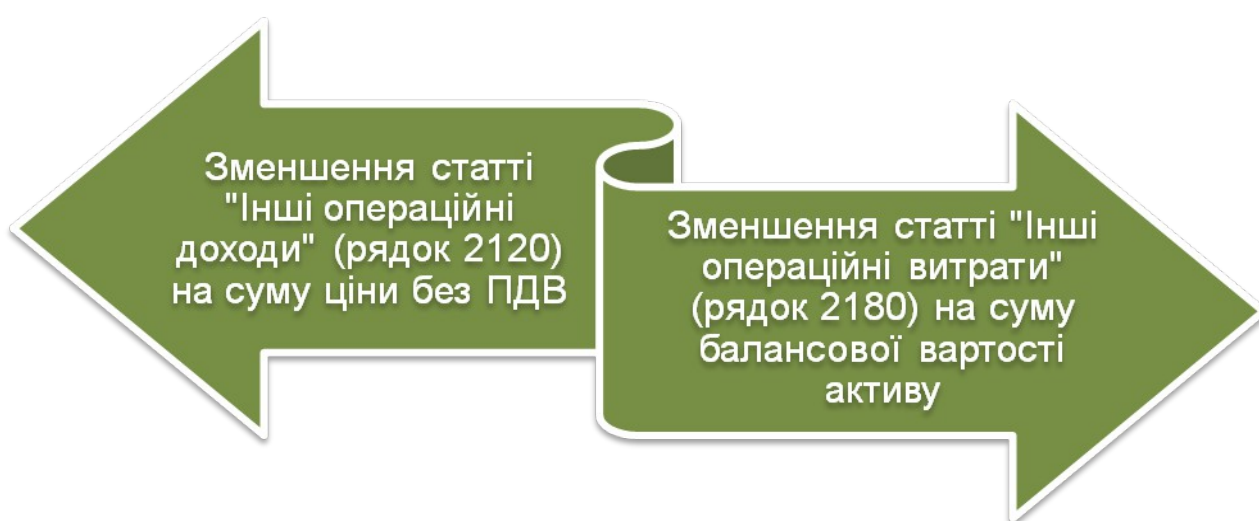

Рисунок 2.8. Елімінування доходів та витрат, пов'язаних із купівлею-продажем активів між учасниками групи

Отже, основними видами внутрішньогрупових операцій відповідно до особливостей їх елімінування є операції придбання та факт володіння акціями дочірніх підприємств, операції нарахування та сплати дивідендів між учасниками групи, операції надання позик між учасниками групи та операції купівлі-продажу активів. Вони можуть впливати на Звіт про фінансовий стан, на Звіт про фінансові результати або на обидва цих звіти одночасно.

Нами розглянуто особливості обліку та елімінування таких операцій, подано методику ідентифікації та обліку поруч із операціями із третіми сторонами. Обґрунтовано відмову від використання субрахунку 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки».

2.3. Формування консолідованої звітності: особливості застосування прийомів консолідації

Процес формування консолідованої звітності, як уже з'ясовано, відбувається на основі єдиного методу обліку об'єднання підприємств – на основі методу придбання. В результаті цього в остаточному звіті групи підприємств відображається не лише її фінансовий стан та результати як єдиної економічної одиниці, але також ефект від операцій із придбання активів дочірніх підприємств материнськими (поки від не буде амортизований).

Труднощі, пов'язані із процесом консолідації звітності, викликані тим, що дочірні (сестринські) та материнська компанії не мають підстав для реалізації єдиної системи обліку, оскільки зберігають юридичну автономію як суб'єкти господарювання. А тому джерелом для формування консолідованої звітності, в першу чергу, виступають окремі пакети звітності учасників групи. Окрім цього, материнська компанія для подання консолідованої звітності повинна володіти інформацією про вартість та структуру активів дочірніх підприємств, про внутрішньогрупові сальдо, зокрема, про сальдо по нарахованих дивідендах тощо.

Найбільш поширеним підходом до організації процесу консолідації звітності є застосування трансформаційних таблиць. У найбільш загальному вигляді основна трансформаційна таблиця включає у себе стовпчики із переліком статей звіту, із сумами по кожній статі у звіті материнського підприємства, із аналогічними сумами зі звітів дочірніх підприємств, із сумами внутрішньогрупових операцій по кожній зі статей, якщо такі були (суми коригування, які повинні бути вираховані), а також суми часток меншості. Реалізація цього підходу передбачає ряд етапів, зображених на рисунку 2.9.

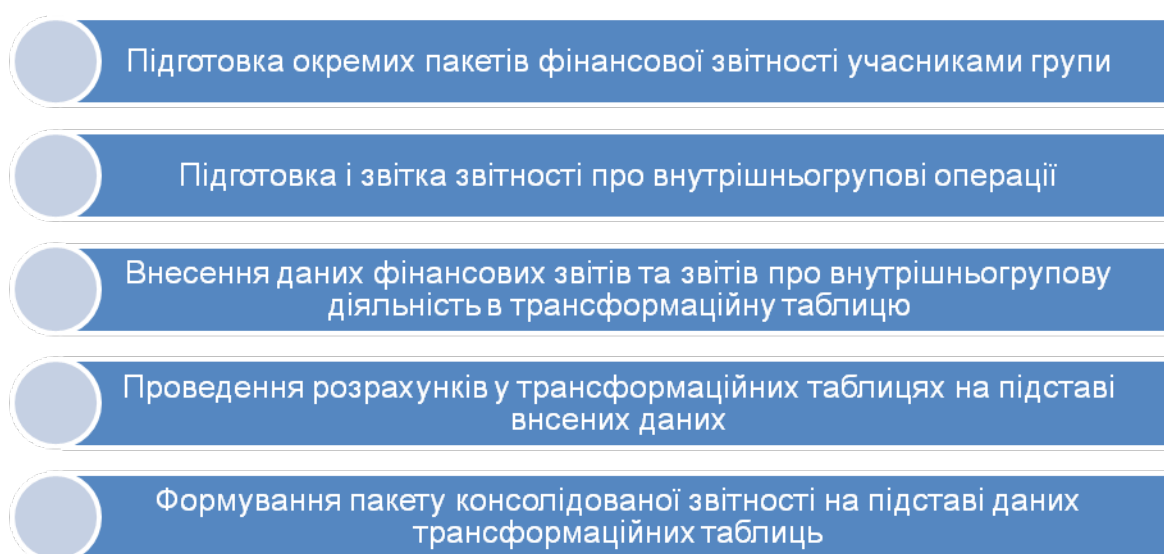

Рисунок 2.9. Етапи підготовки консолідованої звітності із застосуванням трансформаційних таблиць

Зміст та форма трансформаційних таблиць несуттєво, але все ж може відрізнятися і змінюватися залежно від потреб групи підприємств, залежно особливостей застосування окремих прийомів консолідації, залежно від того, чи керується група підприємств при формуванні національними стандартами, чи міжнародними, тощо.

Слід зазначити, що незалежно від специфіки реалізації процесу консолідації облікової інформації ключовим методом, як і при формуванні звичайної фінансової звітності, залишається групування. Відповідно до цього дані у аналогічних групах повинні акумулюватися виходячи із

ідентичних принципів. Це логічно приводить до думки про важливість єдності облікових політик підприємств групи при консолідації.

Щоб виявити основні підходи до формування трансформаційних таблиць, а також розглянути особливості та причини їх форми, нами було розглянуто приклади трансформаційних таблиць різних вітчизняних та закордонних вчених.

Суттєвої уваги заслуговує приклад трансформаційної таблиці, яку наводить у своїх авторефераті та дисертації професор Лучко М.Р. (табл. 2.7) Згідно дослідження вченого однією із вагомих переваг такої таблиці є можливість не лише формувати інформацію для потреб консолідації, «але й формувати у поточному обліку динамічний і статико-динамічний баланси». Слід детальніше розглянути роль та вагомість такої переваги, а також ситуації у яких вона стає суттєвою. Адже при уважному та детальному розгляді таблиці можна зауважити ряд її недоліків:

- необхідність внесення усіх операцій окремо (або згруповано за однотипними кореспонденціями рахунків), тобто необхідність ведення подвійного обліку (або навіть потрійного при наявності системи податкового обліку)
- громіздкість таблиці при існуванні великої кількості учасників групи, адже кожен додатковий учасник вимагатиме додавання нових колонок
- винесення коригувань в окремий рядок, тобто відрив коригувань місць/статей їх виникнення.

Необхідність ведення подвійного або навіть потрійного обліку суттєво ускладнює обліковий процес, робить його більш трудомістким, а відповідно, і більш затратним. Громіздкість трансформаційної таблиці не видається суттєвим недоліком із врахуванням сучасних технологій. Застосування окремих програмних рішень дозволяє вести електронні таблиці із значною кількістю стовбців та рядків для відображення великої кількості інформації, в тому числі і про господарські операції. Проте суттєве нагромадження одноманітної інформації може спричинити зниження рівня її сприйняття.

Таблиця 2.7.

Трансформаційна таблиця бухгалтерських записів (тис. грн.) [38]

Зміст операції	Материнське товариство «Євротекс»			Дочірнє підприємство «Ласер Текс»			Проекція впливу на консолідовану фінансову звітність					
							Баланс			Звіт про фінансові результати		
	Сума	Кореспонденція рахунків		Сума	Кореспонденція рахунків		Сума	Залишки по рахунках		Сума	Обороти по рахунках	
		Д-т	К-т		Д-т	К-т		Д-т	К-т		Д-т	К-т
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Передача й оприбуткування товарно-матеріальних цінностей:												
Відпуск:– за договірною ціною	1200	682/ЛТ	701				1200	682/ЛТ	–	1200	–	701
Списання:–за балансовою оцінкою	700	901	26				700	26	–	700	901	–
Оприбуткування: - в межах балансової оцінки продавця				700	201	682/ЄТ	700	201	682/ЄТ	–	–	–
На суму податку на додану вартість	200	701	641				200	–	641/ПЗ по ЄТ	200	701	–
				200	641	682/ЄТ	200	641/ПК по ЛТ	682/ЄТ	–	–	–
На надбавку (знижку) у договірній ціні в порівнянні з балансовою оцінкою	1000 700	701 791	791 901				1000 700	– –	791 791	– –	– –	– –
				300	201	682/ЄТ	300	201	682/ЄТ	–	–	–
Часткова оплата за товарно – матеріальні цінності	800	31	682/ЛТ	1200	682/ЄТ	31	800	682/ЛТ	682/ЄТ	–	–	–
Коригування на:							x	x	x	x	x	x
– сальдо взаємних (внутрішніх) розрахунків							400	682/ЛТ	682/ЄТ	–	–	–
– суми нереалізованих прибутків і збитків від внутрішньогрупових операцій							300	201	791	300	–	701

Тобто інформація, попри її значне накопичення, виявляється складною для аналізу. Втім навіть ця вада може бути нівельована застосуванням додаткових аналітичних прийомів для обробки та перетворення такої інформації у більш зрозумілу. Винесення коригувань в окремий рядок підсумком (або по окремих операціях) з однієї сторони справді спричиняє розрив інформації про причини коригування, місце їх виникнення та про сам факт коригування. Тобто, якщо припустити, що такі трансформаційні таблиці будуть вестися на усіх підприємствах групи для майбутніх звірок, то у разі виявлення розбіжностей, виявлення помилок, а саме причин та місця їх появи може бути суттєво ускладненим. Тож, як бачимо, в основному недоліки такої форми трансформаційної таблиці можна нівелювати. Проте варто також зауважити та оцінити наведені автором переваги.

Акцент на можливість формування динамічного та статико динамічного балансу при такій формі таблиці є доречним. Для того, щоб це підтвердити розглянемо детальніше суть цих понять. Динамічний баланс, згідно вчених Ковальова В.В. та Ковальова В.В., – це «баланс у системі динамічного обліку, тобто обліку, що ведеться виходячи з пріоритету відображення метаморфоз капіталу» [21]. Зауважимо, що переважно у дослідженнях [31] різниця між динамічним та статичним балансом визначається як різниця у підходах до оцінювання статей балансу відповідно до вимог користувачів. Так статичний баланс переважно розглядається банками, інвесторами з точки зору ймовірності банкрутства. Динамічний баланс, на противагу, вважається творінням купців, які основною метою своєї діяльності завжди мали отримання прибутку, максимальне збагачення, а не лише уникнення банкрутства. Відповідно до цього витрати розглядаються як вже оплачені активи, а доходами є надходження коштів за відвантажену продукцію. Тобто основною метою формування динамічного балансу є визначення фінансових результатів. На нашу думку, така форма балансу є особливо ціннісною з інформаційної точки зору для торгівельних підприємств, а також для будь-яких інших підприємств, що працюють в умовах постійної зміни цін.

Відповідно дана форма трансформаційної таблиці може бути особливо актуальною і корисною саме для них.

Доречно також розглянути приклади інших вчених. Зокрема, на нашу думку, уваги заслуговує приклад робочої таблиці, що наводиться вченим Костюченком В.М. у його працях (табл. 2.8, 2.9)

Така модель трансформаційної таблиці побудована виходячи виключно із традиційних цілей консолідації, а саме:

- виключення внутрішньогрупових сальдо;
- переоцінка статей запасів з метою узгодження облікових політик (якщо необхідно);
- відображення частки меншості.

Цей варіант робочої таблиці, аналогічно до результатів праці Лучка М.Р., дозволяє формувати трансформаційну таблицю для усіх підприємств єдино. Тобто у таблиці наводяться дані по усіх підприємствах, проте у цьому випадку до уваги беруться власне кінцеві дані їх фінансової звітності, а також суми коригування, що акумулюються та готуються додатково або у ході реалізації внутрішньогрупових операцій. У цьому випадку видно, що приклад Лучка М.Р. є адаптованим до потреб менеджменту, адже надає оперативну інформацію, тоді як трансформаційна таблиця Костюченко В.М. виключно дозволяє підготувати ретроспективну інформацію.

Перевагою підходу Костюченко В.М. є безперечна простота. Адже при застосуванні розгорнутої трансформаційної таблиці доведеться визначати частку меншості стосовно кожної конкретної операції, тоді як у таблиці видно, що це можна зробити однією дією із врахуванням частки материнського підприємства та часток інших власників. ПАТ «Райз-Максимко», на базі якого досліджувалася методика консолідації звітності, застосовує аналогічну за структурою трансформаційну таблицю до наведеної у таблиці 2.9.

Таблиця 2.8.

Робоча таблиця для складання консолідованої звітності [26]

Стаття	Фінансові звіти підприємств групи		Регулюючі записи		Частка меншості (чм)	Консолідована сума (к)
	Материнське (м)	Дочірнє (д)	Дебет	Кредит		
Звіт про фінансові результати	Суми по статтях звітності	Суми по статтях звітності	Суми по операціях, що елімінуються		Коригування на частку МП	Значення із врахуванням коригувань
Звіт про власний капітал	Суми по статтях звітності	Суми по статтях звітності	Суми по операціях, що елімінуються		Коригування на частку МП	Значення із врахуванням коригувань
Баланс	Суми по статтях звітності	Суми по статтях звітності	Суми по операціях, що елімінуються		Коригування на частку МП	Значення із врахуванням коригувань

Таблиця 2.9.

Альтернативна форма Робочої таблиці для складання консолідованої звітності [26]

Показник	Фінансові звіти		Коригування				Група	Частка меншості				Консолідована сума
	Материнське	Дочірнє	№	Дебет	Кредит	№		№	Дебет	Кредит	№	
Звіт про фінансові результати	Суми по статтях звітності		Суми по операціях, що елімінуються				Проміжні значення	Коригування на частку МП				Підсумок
Звіт про власний капітал	Суми по статтях звітності		Суми по операціях, що елімінуються				Проміжні значення	Коригування на частку МП				Підсумок
Баланс	Суми по статтях звітності		Суми по операціях, що елімінуються				Проміжні значення	Коригування на частку МП				Підсумок

Як бачимо, кожна із таблиць може мати місце залежно від того, який обсяг інформації хоче отримувати група компаній, зокрема, материнське підприємство, а також залежно від того якими фінансовими та трудовими ресурсами розпоряджається група.

Втім, слід зауважити, що хоч другий підхід і видається простішим, проте він вимагає окремо акумулювати і звіряти дані про внутрішньо групові операції. На нашу думку, для цієї цілі компанії групи в ході підготовки консолідованої звітності повинні готувати внутрішні акти звірки взаєморозрахунків. Від класичної форми взаєморозрахунків вона відрізняється тим, що містить інформацію про операції між контрагентами не в розрізі окремих господарських операцій, а згруповано в розрізі відповідних статей звітності. Приклад такого акту наводимо у таблиці 2.10.

Така форма акту звірки дає можливість точно узгодити дані різних підприємств, виключає можливість виникнення окремих облікових помилок, а також дозволяє не лише виключити зі складу дебіторської та кредиторської заборгованості суми заборгованості по розрахунках із іншими учасниками групи, а також надає інформацію про обсяги реалізації в середині групи, тобто про нереалізовані прибутки та збитки.

Зауважимо, що, як правило, великі корпорації стараються за можливості уникати операцій із третіми сторонами (не учасниками групи) із метою зменшення відтоку грошових коштів за межі групи. Адже фактично для окремого підприємства такі операції зменшують наявні грошові ресурси та знижують загальну ліквідність, але для групи загалом ці показники залишаються незмінними. Тобто завдяки цьому група компаній уникає зменшення показників ліквідності активів, а також зберігає наявні грошові кошти в середині групи для інших операцій із третіми сторонами. Більше того, такі внутрішньогрупові операції, як надання послуг, будівельні роботи, послуги із переробки сировини, інші операції, пов'язані із виникненням витрат при перенесенні всередину групи іноді дозволяють знизити витрати і збільшити фінансовий результат групи загалом.

Таблиця 2.10.

Акт звірки результатів внутрішньогрупових операцій купівлі-продажу

Показники компанії А		Сума, грн	Показники компанії Б		Сума, грн
	Реалізовано основних засобів			Реалізовано основних засобів	
	Реалізовано МНМА			Реалізовано МНМА	
	Реалізовано нематеріальних активів			Реалізовано нематеріальних активів	
	Реалізовано інших необоротних активів			Реалізовано інших необоротних активів	
	Всього реалізовано необоротних активів			Всього реалізовано необоротних активів	
	Реалізовано матеріалів			Реалізовано матеріалів	
	Реалізовано напівфабрикатів			Реалізовано напівфабрикатів	
	Реалізовано готової продукції			Реалізовано готової продукції	
	Реалізовано інших оборотних активів			Реалізовано інших оборотних активів	
	Всього реалізовано оборотних активів			Всього реалізовано оборотних активів	
Всього реалізовано			Всього реалізовано		
	Придбано основних засобів			Придбано основних засобів	
	Придбано МНМА			Придбано МНМА	
	Придбано нематеріальних активів			Придбано нематеріальних активів	
	Придбано інших необоротних активів			Придбано інших необоротних активів	
	Всього придбано необоротних активів			Всього придбано необоротних активів	
	Придбано матеріалів			Придбано матеріалів	
	Придбано напівфабрикатів			Придбано напівфабрикатів	
	Придбано готової продукції			Придбано готової продукції	
	Придбано інших оборотних активів			Придбано інших оборотних активів	
	Всього придбано оборотних активів			Всього придбано оборотних активів	
Всього придбано			Всього придбано		

Продовження таблиці 2.10

Дебіторська заборгованість по внутрішньогрупових операціях		Дебіторська заборгованість по внутрішньогрупових операціях	
Кредиторська заборгованість по внутрішньогрупових розрахунках		Кредиторська заборгованість по внутрішньогрупових розрахунках	

Підтверджено		Підтверджено	
(підпис, печатка)	(П.І., посада відповідальної особи)	(дата)	
		(підпис, печатка)	(П.І., посада відповідальної особи)
			(дата)

Додаток компанії А

Додаток компанії Б

Показники компанії А		Сума, грн	Показники компанії Б		Сума, грн
	Собівартість реалізованих необоротних активів			Собівартість реалізованих необоротних активів	
	Собівартість реалізованої готової продукції			Собівартість реалізованої готової продукції	
	Собівартість реалізованих інших оборотних активів			Собівартість реалізованих інших оборотних активів	
	Собівартість реалізованих оборотних активів			Собівартість реалізованих оборотних активів	
Операційний прибуток (збиток) від внутрішньогрупових операцій			Операційний прибуток (збиток) від внутрішньогрупових операцій		

Повернемося до аналізу переваг таблиці 2.10. Як бачимо, вона акумулює суттєву частину інформації про внутрішньогрупові операції із купівлі-продажу, які необхідні для консолідації заборгованості по внутрішньогрупових розрахунках, а також для консолідації фінансових результатів із таких операцій.

Підтвердженню підлягають лише дані про вартість реалізованих та придбаних активів. Додатки носять інформативний характер для визначення сум нереалізованих прибутків (збитків), що слід елімінувати. Окрім того, вони можуть слугувати для контролю за дотриманням внутрішніх вимог щодо трансфертного ціноутворення.

Втім, затвердження такого акту не дає змоги консолідувати доходи та витрати від участі в капіталі дочірніх чи сестринських компаній. Як пам'ятаємо, такі результати теж слід елімінувати, також інші фінансові доходи та витрати, отримані в результаті внутрішньогрупових операцій.

Для реалізації процесу елімінування фінансових доходів у формі отриманих дивідендів може бути застосований єдиний звіт для усіх учасників групи, що наведений у таблиці 2.11. Він може формуватися і заповнюватися як електронна таблиця із обмеженим доступом для внесення інформації відповідальними особами. Тобто, для прикладу, особа, що відповідальна за надання та підтвердження даних щодо фінансових доходів та витрат, має можливість редагувати лише відповідні клітинки такої електронної таблиці.

Процес заповнення передбачає внесення однією із сторін даних про нараховані іншим учасникам групи дивіденди. Компанія-власник (компанія-акціонер) у разі підтвердження відображення у своїй системі обліку такої ж суми нарахованих дивідендів вносить цю ж суму у свою клітинку і підтверджує правильність даних. Після цього емітент акцій також звіряє проставлені суми і вносить свою відмітку про підтвердження, що є остаточною. У разі виникнення розбіжностей компанії встановлюють причину виникнення таких розбіжностей та усувають їх, після чого все таки відбувається остаточне затвердження сум для елімінування.

Таблиця 2.11.

Акт звірки даних щодо внутрішньогрупового нарахування дивідендів

Компанія А	Сума, грн	Підтверджено
Дивідендів оголошено учасникам групи		
Дивідендів оголошено компанії Б		
Дивідендів оголошено компанії В		
Дивідендів оголошено компанії Г		
Дивідендів нараховано учасниками групи		
Дивідендів нараховано компанією Б		
Дивідендів нараховано компанією В		
Дивідендів нараховано компанією Г		
Компанія Б		
Дивідендів оголошено учасникам групи		
Дивідендів оголошено компанії А		
Дивідендів оголошено компанії В		
Дивідендів оголошено компанії Г		
Дивідендів нараховано учасниками групи		
Дивідендів нараховано компанією А		
Дивідендів нараховано компанією В		
Дивідендів нараховано компанією Г		
Компанія В		
Дивідендів оголошено учасникам групи		
Дивідендів оголошено компанії Б		
Дивідендів оголошено компанії В		
Дивідендів оголошено компанії Г		
Дивідендів нараховано учасниками групи		
Дивідендів нараховано компанією Б		
Дивідендів нараховано компанією В		
Дивідендів нараховано компанією Г		
Компанія Г		
Дивідендів оголошено учасникам групи		
Дивідендів оголошено компанії Б		
Дивідендів оголошено компанії В		
Дивідендів оголошено компанії Г		
Дивідендів нараховано учасниками групи		
Дивідендів нараховано компанією Б		
Дивідендів нараховано компанією В		
Дивідендів нараховано компанією Г		

Очевидно, що як і із більшістю інших робочих документів, що формуються для цілей консолідації, таблиця 16 буде суттєво нагромаджуватися із збільшенням кількості учасників групи. Окрім цього, така форма таблиці наштовхує думку про ситуацію, коли дочірня компанія отримує дивіденди від материнської, тобто виступає її власником.

Припустимо, коли материнська компанія засновує дочірню компанію і, відповідно, при цьому володіє 100% її акцій і має суттєвий вплив на його діяльність. Теоретично, можливою є ситуація, коли таке дочірнє підприємство придбає контрольний пакет акцій власного материнського підприємства, наприклад, шляхом поетапного придбання його акцій в окремих власників-фізичних осіб. Такий різновид дисонансу, на нашу думку, вимагає дослідження на предмет виникнення таких ситуацій у реальній дійсності і, відповідно, на предмет можливих шляхів та методик для складання консолідованої звітності у такій ситуації, зокрема, розв'язання проблеми встановлення суб'єкта подання консолідованої звітності.

Розроблені форми звірки внутрішньогрупових операцій (табл. 2.10, 2.11) були схвально оцінені обліковим персоналом на досліджуваному ПАТ «Райз-Максимко».

Отже, в ході дослідження особливостей формування трансформаційних таблиць для цілей консолідації нами встановлено різні підходи до цього. Кожен із них є приданим і вартим уваги залежно від того, які цілі переслідує група компаній, формуючи таку таблицю. Окрім цього, подано переваги та недоліки популярних моделей трансформаційних таблиць. Розроблено авторські приклади форм робочих документів, що акумулюють дані про внутрішньогрупові операції з метою їх елімінування. Виявлено теоретичну проблему у галузі функціонування груп підприємств та підготовки консолідованих звітів, що повинна бути досліджена у майбутньому.

Висновки до розділу 2.

Отже, підсумовуючи описані особливості організації та методики консолідації фінансової звітності, можна зробити наступні висновки:

1. Консолідація звітності є доволі трудомістким процесом, що має великий потенціал до спрощення, вдосконалення та автоматизації у майбутньому.

2. Такій автоматизації може сприяти розробка та вдосконалення відповідних документів та процедур, що описують процеси накопичення інформації про внутрішньогрупові операції та порядок їх елімінування.

3. На основі потреб групи підприємств можуть бути розроблені та застосовані акти звірки внутрішньогрупових операцій. Приклади таких документів для цілей проведення звірок і уникнення помилок при проведенні консолідації наведені у розділі. Застосування таких документів підвищує точність елімінування у процесі консолідації.

4. Визначено два ключових підходи до формування трансформаційних таблиць: для відображення статичного та статико-динамічного балансу

5. Проаналізовано природу гудвілу, що виникає у процесі консолідації та доведено, що він складається із дооцінок активів та власне гудвілу.

6. З'ясовано вплив національних та міжнародних стандартів на особливості та підстави формування консолідованої звітності, а саме встановлено розбіжності в ідентифікації материнського підприємства.

7. Досліджено основні статті елімінування: розрахунки за дивідендами, розрахунки із купівлі-продажу та інвестиції у дочірні підприємства. Відображено балансовий підхід до їх виключення для цілей формування консолідованої звітності.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ МАТЕРИНСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

3.1 Аналіз майна материнського підприємства і джерел його утворення

Аналітичне дослідження фінансового благополуччя будь-якого підприємства може здійснюватися у багатьох напрямках залежно від мети такого аналізу, запитів користувачів інформації, а також в залежності від економічності окремих видів інформації. Найбільш поширеними аспектами оцінки групи суб'єктів господарювання є їх фінансовий стан та фінансові результати. Додатково можуть здійснюватися такі дослідження як аналіз виробничої програми, аналіз маркетингової діяльності, аналіз портфелю акцій тощо. Усі вони актуальні як для окремих підприємств, так і для групи підприємств загалом.

Цілком логічним видається твердження, що фінансовий стан (а також аналітичні показники інших аспектів) материнського підприємства опосередковано визначається загальним фінансовим станом групи. Проте цю думку слід розглянути детальніше і більш глибоко.

Виходячи із самого поняття фінансового стану, а воно включає систему показників, що характеризують наявність, розміщення та використання ресурсів, реальні й потенційні можливості підприємства, можна говорити про те, доречно з'ясувати, чи впливає погіршення/покращення таких ключових показників як ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, фінансова залежність тощо в розрізі дочірніх підприємств зокрема і по групі загалом на аналогічні показники материнського підприємства. Зауважимо також, що усі висновки ми будуватимемо на підставі припущення, що материнське підприємство не збирається продавати акції дочірнього підприємства, тобто

відмовлятися від контролю над ним, адже в такому разі інвестиції у нього слід класифікувати із точки зору бухгалтерського обліку як поточні, а відповідно такі, що не дають підстав для формування консолідованої звітності.

На рисунку 3.1. відображено ситуацію, коли за незмінних показників інших учасників групи, одне дочірнє підприємство внаслідок активних закупівель необоротних активів суттєво знижує свої показники поточної та абсолютної ліквідності (методика їх розрахунку буде подана далі і у розділі). Для забезпечення дочірнього підприємства грошовими коштами на потреби поточної операційної діяльності материнське підприємство надає цьому дочірньому довгострокову позику. Термін повернення позики визначається більш тривалим для уникнення у майбутньому нових нестач оборотного капіталу. Відповідно, показники ліквідності дочірнього підприємства одразу підвищуються, проте через раптовий відтік грошових коштів аналогічні параметри материнського підприємства падають. Зауважимо, що загалом по групі сума ні оборотних активів, ні поточних зобов'язань не змінилася.

Рисунок 3.1. Зміна показників ліквідності при перерозподілі грошових коштів між учасниками групи

Тобто можна зробити висновок, що стан материнського підприємства загалом слід характеризувати скоріш через звітність усієї групи загалом.

Аналогічно фінансовий стан окремої людини оцінюють відповідно до усіх належних їй активів та можливостей, а не лише за займаною посадою.

Об'єктом аналізу у нашому дослідженні стало фермерське господарство ПАТ «Райз-Максимко». Основними видами його діяльності відповідно до класифікатора видів економічної діяльності є:

- 01.11 - Вирощування зернових та технічних культур;
- 01.21 - Розведення великої рогатої худоби;
- 01.22 - Розведення овець, кіз, коней.

Пакети консолідованої звітності за 2014-2015 роки, які будуть застосовані для проведення аналізу фінансового стану материнського підприємства, наведені у додатку А.

Одним із ключових аспектів аналізу господарської діяльності є оцінка майнового стану, тобто ефективної використання наявних активів та раціональності джерел їх виникнення. Такий аналіз, в першу чергу передбачає вертикальний та горизонтальний аналіз балансу, а також визначення факторів, які впливають на формування прибутку (або збитку).

Горизонтальний аналіз традиційно передбачає визначення показників питомої ваги окремих груп активів у структурі майна підприємства, а також показників питомої ваги джерел їх утворення. Перші дозволяють оцінити раціональність розподілу фінансування, попередити, виявити та усунути негативні тенденції накопичення надлишкових запасів чи надмірного зношення основних засобів. Для такого виду аналізу нема абсолютних еталонних значень, вони формуються і визначаються відповідно до специфіки галузі або навіть відповідно до місії та мети діяльності підприємства чи групи підприємств. Для того, щоб визначити ймовірні еталонні значення доречно з'ясувати реальну потребу окремих груп активів для досягнення встановлених цілей групи.

Таблиця 3.1

Назва статті	Абсолютні величини			Питома вага, %		
	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
1	2	3	4	5	6	7
Активи						
Необоротні активи	323 656,00	371 406,00	365 515,00	4,33	2,55	2,03
Оборотні активи	7 159 071,00	14 204 693,00	17 610 160,00	95,67	97,45	97,96
- запаси	1 043 408,00	2 009 055,00	1 488 313,00	13,94	13,78	8,28
- дебіторська заборгованість	5 802 475,00	11 672 820,00	14 022 009,00	77,54	80,08	78,00
- грошові кошти	30 503,00	31 452,00	123 674,00	0,41	0,22	0,69
- інші оборотні активи	282 685,00	491 366,00	1 976 164,00	3,78	3,37	10,99
Інші активи	182,00	937,00	554,00	0,00	0,01	0,00
Баланс	7 482 909,00	14 577 036,00	17 976 229,00	100,00	100,00	100,00
Пасиви						
Власний капітал	3 053 877,00	5 438 615,00	11 934 556,00	40,81	37,31	66,39
Довгострокові зобов'язання та забезпечення	332 181,00	392 018,00	527 740,00	4,44	2,69	2,94
Поточні зобов'язання	4 096 851,00	8 746 403,00	5 513 933,00	54,75	60,00	30,67
- короткострокові кредити банків	254 286,00	415 416,00	1 165 536,00	3,40	2,85	6,48

- поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
- кредиторська заборгованість	2 432 537,00	3 333 245,00	2 010 507,00	32,51	22,87	11,18
- інші поточні зобов'язання	1 410 028,00	4 997 742,00	2 337 890,00	18,84	34,29	13,01
Інші пасиви	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	7 482 909,00	14 577 036,00	17 976 229,00	100,00	100,00	100,00

Вертикальний аналіз Консолідованого звіту про фінансовий стан ПАТ «Райз-Максимко, 2013-2015 рр

Як видно зі таблиці 3.1. протягом останніх трьох років спостерігається позитивна тенденція стрімкого зростання валюти балансу загалом, що також буде продемонстровано у відсотковому значенні при проведенні горизонтального аналізу. Проте структура майна нам видається не надто позитивною. Загалом для агропідприємства, що займається вирощуванням однорічних рослин є актуальною тенденція наявності великої кількості оборотних активів, зокрема поточних біологічних активів на фоні низької кількості необоротних активів. Адже необхідну для обробки сільськогосподарських угідь техніку та обладнання, а також елеватори холдинг завжди може орендувати. Проте у даному випадку ми бачимо ситуацію, коли основним елементом майна є дебіторська заборгованість. Хоч компанія і не відзначає у своїй звітності великих сум визнаної безнадійної заборгованості, а термін погашення основної суми заборгованості не перевищує 12 місяців, така тенденція є тривожною і повинна скорочуватися.

Таблиця 3.2

Структура дебіторської заборгованості ПАТ «Райз-Максимко» за термінами погашення

	Всього на кінець року	Термін погашення до 12 місяців	Від 12 до 18 місяців	Від 18 до 36 місяців	Списано безнадійної заборгованості
01.01.2015	11 672 820,00	10 812 701,00	823 110,00	370 09,00	7605,00
01.01.2016	14 022 009,00	12 943 781,00	1 022 003,00	56 225,00	7012,00

Як бачимо із таблиці 3.2, попри нарощування загальної суми дебіторської заборгованості термін її погашення дещо скорочується. Також практично незмінними в абсолютному вираженні залишаються суми заборгованості, яка щорічно визнається безнадійною.

Більш позитивною є структура джерел утворення майна підприємства, адже за останній рік у процентному співвідношенні вдвічі виросла питома частка власного капіталу і становить 60%, що забезпечить високий рівень забезпечення власними коштами. Більш наглядно це буде видно далі при проведенні аналізу фінансової стійкості. Такий стрімкий ріст власного

капіталу був забезпечений виключно ефективним господарюванням через стрімке збільшення нерозподіленого прибутку. В той же час компанія утримувалася від емісії акцій та розширення свого капіталу за кошт інвесторів. Ця тенденція є позитивною в контексті того, що ціна уже випущених акцій (хоч товариство й приватне, цей показник все одно відіграє вагомий роль) стрімко зростає одночасно із отриманням суттєвих прибутків. Окрім цього, несуттєвою залишається частка довгострокових кредитів. На нашу думку, це пов'язано у першу чергу із можливістю фінансування інвестицій за рахунок сплаченого ПДВ у роках, що аналізуються. Адже зазвичай, довгострокові кредити беруться саме на цілі оновлення або розширення матеріально-технічного забезпечення машинами, обладнанням та іншими необоротними активами. Таким чином підприємство не лише збільшує власне забезпечення капіталом, а й уже забезпечує свої потреби у власному капіталі у достатній по ринкових мірках мірі (як відомо, оптимальною вважається ситуація, коли частка власного капіталу перевищує 50%). Втім, до цього ми також повернемося при аналізі фінансової стійкості.

Іншим важливим показником при аналізі майна підприємства є визначення ступеня зносу основних засобів, що розраховується за формулою 3.4:

$$\text{Знос ОЗ, \%} = \frac{\text{НА}}{\text{ПВ}} \times 100\% \quad (3.4)$$

Де НА – накопичена амортизація (знос)

ПВ – первісна вартість основних засобів

Тенденція зносу основних засобів можна продемонструвати у вигляді діаграми (рисунок 3.2.)

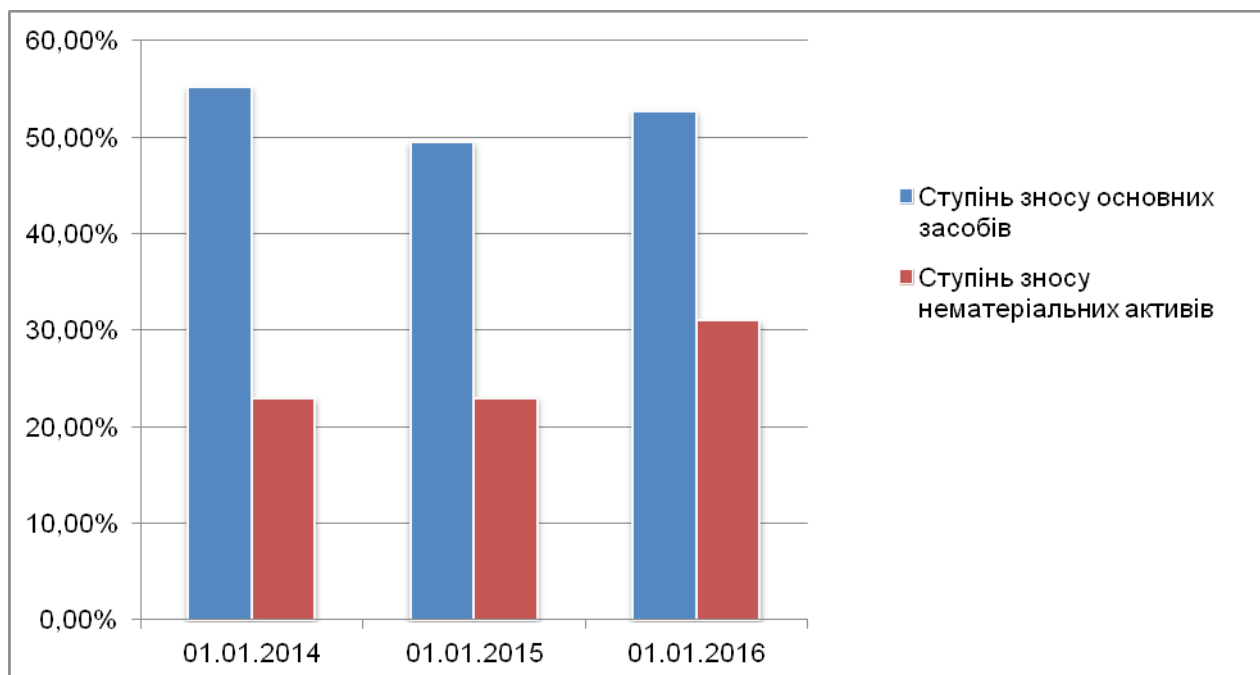

Рисунок 3.2. Ступінь зносу основних засобів та нематеріальних активів, 2013-2015 рр.

Як бачимо з рисунка 3.2. ступінь зносу нематеріальних активів у 2014-2015 роках залишався незмінним у межах значення 23%, що свідчить про своєчасне оновлення такого забезпечення виробництва. Водночас у 2016 році пори зростання первісної вартості матеріальних активів, ступінь їх зносу зріс, що свідчить про певне відставання їх оновлення у цьому році. Несуттєво коливається також рівень зносу основних засобів навколо позначки у 50%, це свідчить про те, що оновлення матеріально-технічної бази все ж відбувається, проте може потребувати певного прискорення за умов стрімкої зміни ринку.

Ще один вагомим аспектом, який, на нашу думку, доречно брати до уваги при аналізі майна підприємства є джерела отримання виручки, а як наслідок, і утворення прибутку. Для цього проведемо аналіз впливу екстенсивних (валюта балансу, тобто загальна вартість майна) факторів та інтенсивних (ресурсовіддача) показників на зростання чистого прибутку. Суму чистого прибутку можна розрахувати за формулою 3,5:

$$\text{ЧД} = \text{ВБ} \times \text{Pa} \quad (3.5)$$

де ЧД – чистий дохід від виручки,

ВБ – валюта балансу,

R_a – рентабельність активів.

Аналіз проведемо із застосуванням даних звітності, винесених у таблицю 3.3.

Таблиця 3.3

Вихідні дані та результати проведення факторного аналізу зростання прибутку

Показники	01.01.2015	01.01.2016	Абсолютна зміна	Вплив на результативний показник
Чистий прибуток	2384994,00	6 495 941,00	4110947,00	-
Валюта балансу	14577036,00	17976229,00	3399193,00	556152,49
Рентабельність активів	0,16	0,36	0,20	3554794,51

Шляхом застосування методу ланцюгових підстановок можна встановити наступне:

1. Вплив екстенсивних факторів, а саме ріст обсягу наявних ресурсів визначив ріст чистого прибутку 13,5 %.

2. Ріст чистого прибутку переважною мірою, а саме на 86,5% визначив інтенсивний фактор рентабельності активів.

Отже, можна говорити про те, що політика використання активів підприємством є високоефективною, раціональною та сприятливою. Зростання чистого прибутку досягається завдяки інтенсифікації виробництва шляхом оновлення матеріально-технічної бази, застосування сучасних технологій ведення сільського господарства, впровадження новітніх систем управління персоналом та мотивації.

При аналізі майна доречно вивчати не лише його структуру, а й динаміку в часі, аби з'ясувати, чи є доречною політика підприємства у інвестуванні та управлінні майном загалом. Для цього розглянемо також вертикальний аналіз балансу (таблиця 3.4).

Такий горизонтальний аналіз є важливим навіть за умов постійного росту загальної валюти балансу і сприятливої вертикальної структури майна, адже він дозволяє з'ясувати, чи рівномірно зростають різні групи майна та капіталу, чи наявні нерівномірності у їх рості, коли одні статті збільшуються швидше, ніж інші або збільшуються надто швидкими темпами на фоні зменшення інших статей. До прикладу у нашому випадку загальна стрімка тенденція зростання активів забезпечується в основному лише за рахунок оборотних засобів, а саме за рахунок інших оборотних активів та грошових коштів, які показують річне зростання станом на 01.01.2016 у приблизно 300%. Загалом стрімкий ріст грошової маси вважається не надто доцільним, адже їх більш доречно інвестувати у активи, які реально приносять дохід. Проте, як буде видно згодом при аналізі фінансового становища, запас грошових коштів у 2014 та 2015 роках із точки зору ліквідності не забезпечував необхідної абсолютної ліквідності, тоді як у 2016 році цей показник наблизився до меж еталонних значень.

Водночас, у пасиві балансу найбільш суттєвих змін зазнали такі статті як власний капітал (+290,8% за два роки зростання) та короткострокові кредити (+358,36% за два роки). Хоч тенденція зростання кредитів і перевищує швидкість росту власного капіталу, загрози фінансовій стійкості це не несе, адже загальна сума зобов'язань росте суттєво повільніше (+58,87% за два роки для довгострокових зобов'язань та +34,59% за два роки для поточних зобов'язань). Також слід відзначити зниження сум кредиторської заборгованості на 17,35% за два роки (-39,68% у 2016 році проти 2015) не зважаючи на зростання у 2015 році. Це свідчить про високу платоспроможність та своєчасність обслуговування заборгованості.

Таблиця 3.4

Вертикальний аналіз Консолідованих звітів про фінансовий стан ПАТ «Райз-Максимко», 2013-2015 рр.

Назва статті	Абсолютні величини			Зміни				
	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	абсолютні у 2015 році (до 2014 року)	абсолютні у 2016 році (до 2015 року)	у % у 2015 р.(до 2014)	у % у 2016 р. (до 2015)	у % у 2016 р. (до 2014)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Активи								
Необоротні активи	323 656,00	371 406,00	365 515,00	+47 750,00	-5 891,00	+14,75	-1,59	+12,93
Оборотні активи	7 159 071,00	14 204 693,00	17 610 160,00	+7 045 622,00	+3 405 467,00	+98,42	+23,97	+145,98
- запаси	1 043 408,00	2 009 055,00	1 488 313,00	+965 647,00	-520 742,00	+92,55	-25,92	+42,64
- дебіторська заборг.	5 802 475,00	11 672 820,00	14 022 009,00	+5 870 345,00	+2 349 189,00	+101,17	+20,13	+141,66
- грошові кошти	30 503,00	31 452,00	123 674,00	+949,00	+92 222,00	+3,11	+293,22	+305,45
- інші оборотні активи	282 685,00	491 366,00	1 976 164,00	+208 681,00	+1 484 798,00	+73,82	+302,18	+599,07
Інші активи	182,00	937,00	554,00	+755,00	-383,00	+414,84	-40,88	+204,40
Баланс	7 482 909,00	14 577 036,00	17 976 229,00	+7 094 127,00	+3 399 193,00	+94,80	+23,32	+140,23
Пасиви								
Власний капітал	3 053 877,00	5 438 615,00	11 934 556,00	+2 384 738,00	+6 495 941,00	+78,09	+119,44	+290,80
Довгострокові зобов'язання та забезпечення	332 181,00	392 018,00	527 740,00	+59 837,00	+135 722,00	+18,01	+34,62	+58,87
Поточні зобов'язання	4 096 851,00	8 746 403,00	5 513 933,00	+4 649 552,00	-3 232 470,00	+113,49	-36,96	+34,59
- короткострокові кредити	254 286,00	415 416,00	1 165 536,00	+161 130,00	+750 120,00	+63,37	+180,57	+358,36
- кредиторська заборг.	2 432 537,00	3 333 245,00	2 010 507,00	+900 708,00	-1 322 738,00	+37,03	-39,68	-17,35
- інші поточні зобов'язання	1 410 028,00	4 997 742,00	2 337 890,00	+3 587 714,00	-2 659 852,00	+254,44	-53,22	+65,80
Баланс	7 482 909,00	14 577 036,00	17 976 229,00	+7 094 127,00	+3 399 193,00	+94,80	+23,32	+140,23

Можна підсумувати, що загалом структура балансу є доволі сприятливою та навіть благополучною, попри значну вагому частину дебіторської заборгованості. Підприємство вдало нарощує власний капітал зберігаючи оптимальну частин запозиченого капіталу із метою додаткового фінансування своєї діяльності. Оновлення основних засобів відбувається доволі ритмічно відповідно до наростання рівня їх зносу, проте може згодом вимагати пришвидшення за зміни ринкових умов. Аналіз такої суттєвої і тривожної за своїми масштабами статті активів, як дебіторська заборгованість виявив високий рівень надходження оплат від покупців, зокрема частка списаної дебіторської заборгованості щорічно не перевищує 0,05-0,07%., а дебіторська заборгованість, що не погашається протягом 12 місяців не перевищує 7-10%, що, на нашу думку, є індикатором вчасного надходження коштів від покупців. Горизонтальний аналіз майна підтверджує переважання позитивних тенденцій, адже ріст власного капіталу загалом є швидшим, ніж ріст позиченого капіталу, а стрімке зростання грошових коштів було обумовлене низькими показниками абсолютної ліквідності у попередніх періодах.

3.2 Аналіз фінансової стійкості материнського підприємства

Зауважимо, що підхід до аналізу консолідованої звітності загалом на предмет стійкості та надійності фінансового стану суттєво не відрізняється від класичного аналізу фінансового стану окремого підприємства. Проте власне для материнського підприємства важливими можуть бути такі аспекти аналізу, як ранжування дочірніх підприємств відповідно до їх фінансової незалежності, платоспроможності, тощо. Оскільки ми довели, що фінансовий стан материнського підприємства визначається фінансовим станом групи загалом, то такий підхід видається доволі раціональним. Окрім цього, варто відзначити, що такий підхід до аналізу дозволяє оцінити, які підприємства потребують більшою чи меншою мірою фінансової підтримки та додаткового

інвестування. Також діяльність та ефективність дочірніх підприємств доречно розглядати із точки зору сприяння досягненню загальної місії материнського підприємства та групи. Саме такі аспекти аналізу описує у своїй роботі вчена Герасименко О.С. [10, 11-14].

Такий підхід до аналізу є доречним та ефективним при формуванні інформації, націленої на задоволення потреб внутрішніх користувачів інформації, адже інколи зовнішні користувачі можуть не мати доступу до окремих звітів учасників групи, тобто вони перебувають у середовищі із обмеженим інформаційним забезпеченням. Саме тому доречно розкрити перспективи аналізу фінансового стану та виявлення фінансових ризиків виходячи лише із даних консолідованої звітності, яка є обов'язковою до публікації, а також показати, які із показників можуть бути оманливими в аспекті того, що звітність є консолідованою.

Як ми вже говорили раніше, аналіз консолідованої звітності не надто суттєво відрізняється від класичного аналізу фінансового стану, тому у таблицях ми наводимо результати ключових фінансових показників ПАТ «Райз-Максимко», розрахованих на основі його звітності.

Перший аспект аналізу фінансової стійкості передбачає розрахунок та оцінку значень показників ліквідності (тал. 3.5). В аспекті групи загалом, як ми аналізували це вище, показники ліквідності не змінюються при перерозподілі грошових коштів між учасниками групи. Оскільки такий перерозподіл може відбуватися шляхом надання кредитів, то логічно зауважити виникнення зобов'язань по сплаті відсотків за користування ними. Проте відповідно до методики елімінування ці види заборгованості (і, відповідно дебіторської заборгованості у кредитора) не потрапляють до консолідованої звітності, тобто не впливають на показники ліквідності шляхом збільшення знаменника формули і зменшення загального значення показників. З економічної точки зору, ми не можемо вважати це викривленням інформації чи приховуванням реального фінансового стану,

адже в аспекті дослідження групи загалом виникнення витрат чи доходів від сплати або отримання таких відсотків відсутнє.

Таблиця 3.5.

Аналіз фінансового стану на основі показників ліквідності

Назва	Формула	01.01.14	01.01.15	01.01.16	Нормативне значення
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти / Поточні зобов'язання	0,007	0,004	0,022	0,2...0,3
Коефіцієнт проміжної ліквідності	(Оборотні активи - товарно-матеріальні запаси) / Поточні зобов'язання	1,493	1,394	2,924	>0,8
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	1,747	1,624	3,194	>1

Як бачимо, стрімке зростання грошової маси, про як ми згадували раніше, очевидно забезпечувало зростання показника абсолютної ліквідності, яке залишається вкрай низьким. На даний час, нормативне значення цього коефіцієнта часто піддається сумнівам, проте, на нашу думку, його значення має бути достатнім для обслуговування хоча б таких першочергових видів зобов'язань, як розрахунки із бюджетом та розрахунки із оплати праці та по страхуванню. Не зважаючи на такий низький показник абсолютної ліквідності і спостерігаємо високу здатність легко розрахуватися по своїх зобов'язаннях у середньостроковій та довгостроковій перспективах, адже показники проміжної та загальної ліквідності суттєво перевищують еталонне значення.

Зауважимо, що попри несуттєве зниження показників ліквідності у 2015 році (із збереженням позитивного значення у поточній та довготривалій перспективі), у 2016 році показники ліквідності вирости ще більше. На нашу думку, така ситуація є чудовою можливістю для подальшого росту за умов наявності вільного ринку чи можливостей для забезпечення конкурентоздатності. Адже суттєве перевищення показників ліквідності над

нормативними значеннями свідчить про можливість обслуговувати більшу кількість зобов'язань, а отже, про можливість їх додаткового залучення з метою фінансування розширення господарської діяльності. Також цьому сприяють дані аналізу майнового стану, який показав перевищення темпу зростання власного капіталу над темпами росту зобов'язань.

Для більш детального аналізу ліквідності можна також розглянути баланс ліквідності (табл.3.6).

Таблиця 3.6.

Баланс ліквідності ПАТ «Райз-Максимко», 2013-2015 рр.

Код	Назва	Опис	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
A1	Найбільш ліквідні активи	Грошові кошти	30 503,00	31 452,00	123 674,00
П1	Найбільш термінові зобов'язання	Кредиторська заборгованість	2 432 537,00	3 333 245,00	2 010 507,00
A1-П1	Забезпечення зобов'язань П1	Плюс добре, мінус погано	-2 402 034,00	-3 301 793,00	-1 886 833,00
A2	Активи, які швидко реалізуються	Дебіторська заборгованість	5 802 475,00	11 672 820,00	14 022 009,00
П2	Короткострокові пасиви	Короткострокові позики	1 664 314,00	5 413 158,00	3 503 426,00
A2-П2	Забезпечення зобов'язань П2	Плюс добре, мінус погано	4 138 161,00	6 259 662,00	10 518 583,00
A3	Активи, які повільно реалізуються	Запаси	1 326 275,00	2 501 354,00	3 465 031,00
П3	Довгострокові пасиви	Довгострокові позики	332 181,00	391 252,00	527 740,00
A3-П3	Забезпечення зобов'язань П3	Плюс добре, мінус погано	994 094,00	2 110 102,00	2 937 291,00
A4	Активи, які важко реалізуються	Основні засоби	323 656,00	371 406,00	365 515,00
П4	Постійні пасиви	Власний капітал	3 053 877,00	5 439 381,00	11 934 556,00
A4-П4	Забезпечення зобов'язань П4	Плюс погано, мінус добре	-2 730 221,00	-5 067 975,00	-11 569 041,00

Таблиця 3.6 демонструє, суть таких інструментів як А1, А2, А3, А4 та П1, П2, П3, П4, а характеристика їх спів ставності відображає суть нерівності, що описує абсолютно ліквідний баланс (3.6):

$$A1 > П1; A2 > П2; A3 > П3; A4 < П4 \quad (3.6)$$

Як видно із наведених показників звітності ПАТ «Райз-Максимко» ми маємо справу із абсолютно ліквідним балансом.

Додаткову інформацію щодо фінансового становища також можна отримати розрахувавши та оцінивши показники оборотності, що наведені у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Показники оборотності ПАТ «Райз-Максимко», 2013-2015рр.

Назва	Формула	01.01.2015	01.01.2016
Оборотність дебіторської заборгованості (ДЗ)	Виручка від реалізації / Середньорічна вартість ДЗ	1,178	4,289
Оборотність кредиторської заборгованості (КЗ)	Собівартість реалізованої продукції / Середньорічна вартість КЗ	3,744	10,382
Період погашення ДЗ, днів	Кількість днів у періоді / Оборотність ДЗ	309,779	85,101
Період погашення КЗ, днів	Кількість днів у періоді / Оборотність КЗ	97,481	35,156
Оборотність активів	Виручка від реалізації / Середньорічна вартість активів	0,317	0,497
Оборотність чистих активів	Виручка від реалізації / Середньорічна вартість чистих активів	0,504	1,075
Оборотність матеріальних запасів	Собівартість реалізованої продукції / Середньорічна вартість матеріальних запасів	1,083	2,532
Період обороту матеріальних запасів, днів	Кількість днів у періоді / Оборотність товарно-матеріальних запасів	337,136	144,155
Тривалість операційного циклу, днів	Період погашення ДЗ+ Період обороту матеріальних запасів	646,915	229,256
Тривалість фінансового циклу, днів	Період погашення ДЗ + Період обороту матеріальних запасів - Період погашення КЗ	549,434	194,100

Для оцінювання показників оборотності найбільш доречно розглядати їх тенденцію, зокрема зростаю вони чи ні і як швидко це відбувається. Адже ефективні та доречні значення цих показників визначаються багатьма як стабільними, так і мінливими факторами, зокрема галузь, напрям діяльності, сегмент ринку, цілі та місія підприємства, умови науково-технічного прогресу, макі фактори ринку, як рівень заробітної плати, кількість населення, купівельна спроможність населення тощо.

У таблиці 3.7. зеленим кольором виділено усі ті показники, тенденція зміни яких є сприятливою для ділової активності та фінансового становища, а саме показники оборотності повинні у довгостроковій перспективі зростати, а показники тривалості обороту, операційного та фінансового циклів – скорочуватися. Адже показники оборотності показують, скільки разів на рік обернувся той чи інший вид активу. Чим вищий це й показник, тим більшу виручку може отримати підприємство за незмінної кількості активів. Оскільки ПАТ «Райз-Максимко» нарощувало активи у досліджуваних роках, то зростання оборотності матиме більш множинний ефект на прибутки, що, власне, і видно у Консолідованих звітах про фінансові результати.

Звернемо більш уваги на показники оборотності кредиторської заборгованості та періоду погашення кредиторської заборгованості. Він зафарбований жовтим кольором, адже його оцінка може бути неоднозначною. Зокрема швидке та своєчасне обслуговування кредиторської заборгованості свідчить про спроможність вчасно здійснювати розрахунки та формує довіру постачальників, проте водночас це призводить до більш швидкого витрачання готівкових коштів, які у той же момент могли бути витрачені на інші потреби. Особливо актуально це зважаючи на низькі показники абсолютної ліквідності. Якщо також пригадати тенденцію до стрімкого зростання короткострокових кредитів банків, що випереджає загальний ріст валюти балансу вдвічі (табл. 3.4, ст. 82), то можна зробити висновок, що підприємство все ж відчуває брак обігових коштів і, ймовірно, для забезпечення таких швидких розрахунків із постачальниками залучає

короткострокові кредити. На нашу думку, швидкість росту короткострокових кредитів, які викликають додаткові витрати на сплату відсотків, можна сповільнити за рахунок незначного збільшення періоду погашення кредиторської заборгованості, тобто шляхом повернення до більш низьких показників її оборотності.

Іншим важливим аспектом аналізу є оцінка фінансових коефіцієнтів, наведених у таблиці 3.8. Як і раніше, зеленим кольором зафарбовані значення, які позитивно впливають на комплексну оцінку стану підприємства. Значення коефіцієнтів фінансової залежності та незалежності є взаємно оберненими і набувають позитивних значень за умов, коли хоча б половина активів покривається за рахунок власного капіталу. Тобто коефіцієнт фінансової незалежності має перевищувати значення 0,5, а коефіцієнт фінансової залежності за сприятливої структури власного та запозиченого капіталів не перевищує 2,0.

Таблиця 3.8.

Показники фінансової стійкості ПАТ «Райз-Максимко», 2013-2015 рр.

Назва	Формула	01.01.14	01.01.15	01.01.16
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Власний капітал / Активи	0,408	0,373	0,664
Коефіцієнт фінансової залежності	Активи / Власний капітал	2,450	2,680	1,506
Коефіцієнт заборгованості	Позикові кошти / Активи	0,592	0,627	0,336
Відношення довгострокових кредитів до капіталізації	Довгострокові кредити / Капіталізація	0,098	0,067	0,042
Відношення довгострокових кредитів до власного капіталу	Довгострокові кредити / Власний капітал	0,109	0,072	0,044
Відношення заборгованості до власного капіталу	Позичені кошти / Власний капітал	1,450	1,680	0,506

Частка довгострокових кредитів є надто малою, аби порушувати фінансову стійкість, проте для зростання ділової активності саме цей показник є перспективним, адже за необхідності може бути використаний, як

джерело фінансування необоротних активів, про що ми згадували раніше. Показник відношення заборгованості до власного капіталу, як і коефіцієнти фінансової залежності та фінансової незалежності, відображає здатність погасити запозичений капітал за рахунок власного, тобто повинен не перевищувати значення 1, 0 і бути нижчим за нього.

Продовжує аналіз фінансового стану група показників, що відображають рентабельність окремих статей балансу. Такі показники, як і показники оборотності не мають ідеальних еталонних значень, оскільки вони визначаються насиченістю ринку, галуззю, податковим навантаженням тощо. Проте важливо, аби у середньо- та довгостроковій перспективі ці показники мали тенденцію до зростання, або, принаймні у жодному разі не знижувалися. Результати їх обчислення наводимо у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Показники рентабельності ПАТ «Райз-Максимко», 2014-2016 рр.

Назва	Формула	01.01.15	01.01.16	Приріст, %
Рентабельність активів (А), %	Чистий прибуток (ЧП) / Середньорічна вартість А	21,623	39,910	84,57
Рентабельність власного капіталу (ВК), %	ЧП / Середньорічна вартість ВК	56,167	74,781	33,14
Рентабельність продажу, %	Операційний прибуток / Чиста виручка	75,521	82,381	9,08
Рентабельність чистих активів, %	ЧП / Середньорічна вартість чистих активів	51,754	71,021	37,23
Рентабельність оборотних активів, %	Операційний прибуток / Середньорічна вартість оборотних активів	24,715	41,924	69,63
Фондовіддача	Чиста виручка / Середньорічна вартість ОЗ	2 066,630	4 160,827	101,33
Продуктивність праці	Чиста виручка / Середньорічна кількість працівників	83341,185	203092,423	143,69

Як бачимо, усі показники у таблиці, а точніше тенденцію їх зміни оцінено позитивно, адже вони проявляють тенденцію, що швидкого зростання. Важливо, аби швидкий ріст не призвів до ефекту зіткнення зі стелею, коли показники досягаючи свого піку різко «відбиваючись», наче

м'ячик від стелі, падають вниз. Як видно по показниках приросту рентабельності у %, найповільніше зростає рентабельність продажів. Загалом ріст цього показника може бути відсутній взагалі, адже від визначається, в першу чергу, рівнем націнки. Остання в свою чергу може бути обмежена довгостроковими контрактами із визначеними цінами, політикою держави у сфері ціноутворення, ринковою ситуацією, зокрема загостренням конкуренції у галузі загалом чи у окремій ніші.

Дуже позитивним є явище стрімкого росту фондівіддачі та продуктивності праці. Раніше ми вже встановили, що зростання прибутку на 83,5% визначене саме збільшенням рентабельності, на яку у свою чергу впливають ці показники ефективності та інтенсивності господарської діяльності.

На завершення, доречно оцінити, чи відповідає досліджувана звітність золотому правилу економіки підприємства. Його можна представити у вигляді нерівності (3.7):

$$(3.7)$$

Де $Tr_{пр}$ – темп росту чистого прибутку,

Tr_v – темп росту виручки від реалізації (обсягів реалізації)

Tr_a – темп росту активів.

У нашому випадку нерівність виконується повністю, а саме (3.8):

$$272\% > 231\% > 123\% > 100\% \quad (3.8)$$

Таке золоте правило демонструє нарощування активів для збільшення виробничої потужності, зростання ефективності використання активів, коли їх рентабельність зростає швидше, ніж їх кількість, а також зниження витрат на виробництво (ефект масштабу) та адміністративних витрат на одиницю продукції, що дозволяє нарощувати прибуток швидше, ніж обсяги реалізації. Така ситуація вважається найбільш сприятливою для швидкого і успішного розвитку, вона сприяє реалізації поставлених цілей та подальшому зростанню.

Отже, можна підсумувати, що практично за усіма параметрами фінансове становище ПАТ «Райз-Максимко» є надійним та благополучним. Спостерігаються надзвичайно сприятливі умови для подальшого розвитку та зростання. Для аналізу були розраховані та оцінені такі групи показників, як показники ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності (оборотності) та рентабельності. Практично усі з них попри певні негативні тенденції в минулому, станом на 01.01.2016 характеризують ПАТ «Райз-Максимко» позитивно. Також оптимально оцінено ліквідність активів із позиції забезпечення зобов'язань П1, П2, П3 та П4 9 баланс ліквідності). На завершення ПАТ «Райз-Максимко» позитивно оцінено з точки зору його відповідності золотому правилу економіки підприємства по усіх темпах росту.

3.3. Діагностика потенційного банкрутства материнського підприємства за даними консолідованої фінансової звітності

Питанню діагностики банкрутства підприємств в економічній науці приділяється значна увага. Це зумовлене тим, що: банкрутство певного суб'єкта господарювання призводить до порушення макроекономічної рівноваги; від того, наскільки об'єктивно проведено оцінку ступеня ймовірності банкрутства підприємства, залежить ціна підприємства, його інвестиційна привабливість, що також відбивається на економічних інтересах держави.

Оцінювання ймовірності банкрутства може здійснюватися із застосуванням різних підходів та моделей. Найпопулярнішими є моделі Альтмана, Ліса, Теффлера, Бівера, Спрінгейта, Конана і Гольдера тощо. Розглянемо їх на прикладі досліджуваного ПАТ «Райз-Максимко», а також одночасно проаналізуємо ризики банкрутства групи підприємств.

Для визначення банкрутства за моделлю Альтмана застосуємо її варіант для підприємств, чиї акції не продаються вільно на біржі, адже у нашому

випадку досліджується приватне акціонерне товариство, яке не реалізує вільно свої акції.

Модель Альтмана такого виду має наступний вигляд (3.9):

$$Z = 0.717 \times X_1 + 0.847 \times X_2 + 3.107 \times X_3 + 0.42 \times X_4 + 0.995 \times X_5 \quad (3.9)$$

Де X_1 – відношення оборотного капіталу до суми активів підприємства

X_2 – відношення нерозподіленого прибутку до загальної суми усіх активів підприємства

X_3 – відношення чистого прибутку до оподаткування до загальної вартості активів

X_4 – відношення балансової вартості власного капіталу до позиченого

X_5 – відношення обсягів продажу до загальної суми активів

Розрахунок коефіцієнтів для застосування моделі Альтмана подаємо у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Розрахунок коефіцієнтів моделі Альтмана для ПАТ «Райз-Максимко», 2015 р.

№ п/п	X_i	Методика розрахунку	Результат	Множник	Добуток
1.	X_1	ОбКап/А	0,6729	0,717	0,4825
2.	X_2	НерозпПриб/ А	0,6424	0,847	0,5441
3.	X_3	ЧП _{безПнП} /А	0,6424	3,107	1,9959
4.	X_4	ВК/ПК	1,9754	0,42	0,8297
5.	X_5	ОП/А	0,4503	0,995	0,448

Просумувавши усі значення у колонці «Добуток» таблиці 3.10 ми отримаємо значення 4,3002, що свідчить про дуже низьку ймовірність настання банкрутства для досліджуваного підприємства. Значення для оцінки ймовірностей банкрутства за моделлю Альтмана є нормативними.

Схожі показники для оцінювання банкрутства застосовуються у моделі Ліса, що має наступний вигляд (3.10):

$$Z = 0.063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0.01 \times X_4 \quad (3.10)$$

Де X_1 – відношення оборотного капіталу до суми активів підприємства

X_2 – відношення прибутку від реалізації до загальної суми усіх активів підприємства

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до загальної вартості активів

X_4 – відношення вартості власного капіталу до позичкового

Розрахунки, як і у попередньому випадку, проведемо у таблиці (таблиця 3.11).

Таблиця 3.11

Розрахунок значення Z для моделі Ліса, ПАТ «Райз-Максимко», 2015р.

№ п/п	X_i	Методика розрахунку	Результативне значення	Множник	Добуток
1.	X_1	ОбКап/А	0,6729	0,063	0,0423
2.	X_2	ЧП _{реаліз.} /А	0,204	0,092	0,0188
3.	X_3	НерозпПриб/ А	0,6424	0,057	0,0366
4.	X_4	ВК/ПК	1,9754	0,01	0,0198

Ситуацією, що характеризує мінімальний ризик банкрутства підприємства за моделлю Ліса є значення Z , що перевищує 0,037 і має тенденцію до зростання. У нашому випадку значення Z (сума значень у колонці Добуток таблиці 3.11) становить 0,1175, тобто дана модель також характеризує досліджуване підприємство як таке, що має низькі або несуттєві ризики збанкрутувати. Зазначимо, що чим більше значення Z перевищує граничне, тим меншою є ймовірність банкрутства.

У світовій економічній спільній значною популярністю користується економічна модель прогнозування банкрутства Мансуора Ллойда Ольсона, яка ще не набула поширення в Україні. Перспективи її застосування є доволі вагомими, адже дана модель із часу свого створення Ольсоном у 1980 році постійно вдосконалювалася, уточнювалася і доповнювалася. Більше того, дана модель дозволяє визначити ймовірність банкрутства математично точно у числах. Розглянемо детальніше зміст моделі Ольсона за сучасною

формулою, представленою вченими Елізабет К. Кітінг та Кайлі Г. Ландстер із Гарвардського університету в 2010 році (3.12):

$$O = -5.91 - 0.04 \times \ln\left(\frac{E}{\sum A}\right) + 0.08 \times O_1 + 0.01 \times O_2 - 0.01 O_3 + 1.2 \times O_4 + \dots$$

(3.12)

де O_1 – відношення суми позичкового капіталу до суми активів

O_2 – відношення чистого оборотного капіталу до суми активів

O_3 – відношення поточних зобов'язань до оборотних активів

O_4 – відношення чистого прибутку до суми активів (коефіцієнт рентабельності активів)

O_5 – відношення суми операційного прибутку та амортизаційних відрахувань до загальної суми зобов'язань

O_6 – індикатор, що набуває значення 1, якщо протягом останніх двох років компанія збиткова, або значення 0 у всіх інших випадках

O_7 – індикатор, що набуває значення 1, якщо сума власного капіталу перевищує загальну суму зобов'язань, або значення 0, якщо сума зобов'язань є більшою, ніж сума власного капіталу.

O_8 – коефіцієнт, що розраховується за формулою (3.13)

$$(3.13)$$

де ЧП – чистий прибуток,

t – період, що аналізується,

$t-1$ – попередній період.

Розраховане значення параметра O застосовується для визначення імовірності настання банкрутства за наступною формулою (3.14):

$$H = \frac{1}{1 + e^{-O}} \quad (3.14)$$

Проведемо розрахунок коефіцієнтів сучасної моделі Ольсона для ПАТ «Райз-Максимко». Вихідні дані для цього наводимо у таблиці 3.12. Результати обчислення окремих коефіцієнтів O_i та доданків моделі, а також

розраховані значення ймовірності банкрутства підприємства згідно формули (3.14) подано у таблиці 3.13. Зауважимо, що дуже важливою особливістю розрахунків є перерахунок суми активів в долари для обчислення значення логарифма.

Таблиця 3.12

Вихідні дані для обчислення ймовірності банкрутства ПАТ «Райз-Максимко» за сучасною моделлю Ольсона, 2013-2015 рр., грн.

№п/п	Показники	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
1	Активи	7482909	14577036	17976229
2	Позичковий капітал	4429032	9138421	6041673
3	Власний капітал	3053877	5438615	11934556
4	Оборотні активи	7159253	14205626	17610714
5	Операційний прибуток	913132	2640031	6668979
6	Амортизація	23514	18167	28774
7	Чистий прибуток	770411	2384994	6495941
8	Чистий оборотний капітал	3062402	5459223	12096781
9	Поточні зобов'язання	4096851	8746403	5513933
10	Офіційний курс грн/дол. США	7,99	15,77	24,00

Таблиця 3.13

Розрахунок ймовірності настання банкрутства ПАТ «Райз-Максимко»
за сучасною моделлю Ольсона, 2013-2015 рр.

	01.01.14	01.01.15	01.01.16	Множник	Добуток, 01.01.14	Добуток, 01.01.15	Добуток, 01.01.16
O ₁	0,5919	0,6269	0,3361	0,0800	0,0474	0,0502	0,0269
O ₂	0,4093	0,3745	0,6729	0,0100	0,0041	0,0037	0,0067
O ₃	0,5722	0,6157	0,3131	-0,0100	-0,0057	-0,0062	-0,0031
O ₄	0,1030	0,1636	0,3614	1,2000	0,1235	0,1963	0,4336
O ₅	0,2115	0,2909	1,1086	0,1800	0,0381	0,0524	0,1995
O ₆	0,0000	0,0000	0,0000	0,0100	0,0000	0,0000	0,0000
O ₇	1,0000	1,0000	0,0000	1,5900	1,5900	1,5900	0,0000
O ₈		0,5117	0,4629	-1,1000	0,0000	-0,5629	-0,5092
Значення натурального логарифма	13,7499	13,7368	13,5265	-0,0400	-0,5500	-0,5495	-0,5411

Вільний коефіцієнт	1,0000	1,0000	1,0000	-5,9100	-5,9100	-5,9100	-5,9100
Ймовірність банкрутства, Н %	0,94	0,58	0,18	-	-	-	-

Попри числовий вираз ймовірності настання банкрутства, його не слід інтерпретувати у прямому сенсі. Згідно наведеної моделі, підприємства для яких параметр H становить більше, ніж 1% перебувають у високій загрозі банкрутства. Максимальним значенням для цієї моделі є 5%, що фактично відповідає 100% ймовірності банкрутства протягом наступних 2х років. Детальніше інтерпретацію показника H наводимо у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Інтерпретація параметра H для сучасної моделі Ольсона

Значення H , %	Ймовірність банкрутства, %
1	30
2	50
3	75
4	90
5	100

У нашому випадку значення параметра H у відсотках за три роки знизилося від 0,94 до 0,58 і 0,18. Це свідчить про те, що компанія завжди зберігала прийнятну ймовірність банкрутства, а протягом останніх двох років іще суттєвіше її понизила, практично мінімізувавши реальну можливість фінансового банкрутства. Фактично ймовірність банкрутства станом на 01.01.2016 можна оцінити на рівні менше, ніж 10%.

Отже, аналіз ймовірності банкрутства материнської компанії, які і інші аспекти фінансового аналізу доречно проводити на основі консолідованої звітності. Окрім цього, для таких цілей прийнятно застосовувати класичні інструменти та методи оцінювання ймовірності банкрутства. ПАТ «Райз-Максимко» на основі розрахунків проведених як згідно класичних, так і сучасних математико-економічних моделей можна вважати таким, що не зазнає банкрутства у середньостроковій перспективі. Окрім цього, можна підсумувати, що популярні в Україні класичні моделі оцінювання

банкрутства Альтмана та Ліса на нашому прикладі не суперечать сучасним методам, зокрема сучасній моделі Ольсона. Результати їх застосування є однаковими і демонструють відсутність ризику банкрутства досліджуваного підприємства.

Висновки до розділу 3.

Отже, у розділі 3 нами розглянуто та практично реалізовано до звітності досліджуваного підприємства ПАТ «Райз-Максимко» ключові аспекти, напрямки та методику проведення аналізу фінансового стану. Зокрема, з'ясовано інформаційну базу аналізу материнського підприємства, розглянуто ключові показники характеристики фінансового стану за такими напрямками, як ліквідність, ділова активність, фінансова стійкість та рентабельність, роз'яснено методику формування, застосування та інтерпретації балансу ліквідності. Також представлено результати та інтерпретацію вертикального та горизонтального аналізу ПАТ «Райз-Максимко», на їх прикладі розкрито методику аналізу майнового стану підприємства, продемонстровано підхід до оцінювання ефективності формування прибутку шляхом оцінювання впливу екстенсивних та інтенсивних факторів. Дослідження методик оцінювання банкрутства дозволило виявити ефективність застосування як класичних моделей, так і сучасних підходів. Окрім цього, проаналізовано зміст сучасної інтерпретації моделі Ольсона для прогнозування банкрутства, розглянуто методику її застосування та інтерпретації.

Підсумовуючи результати практичного застосування перелічених методів аналізу материнського підприємства на прикладі ПАТ «Райз-Максимко», можна зазначити, що фінансовий стан досліджуваного підприємства характеризується наступними рисами:

- сприятлива структура джерел формування майна як фактично, так і у тенденції;

- суттєве викривлення структури активів у сторону дебіторської заборгованості, що на нашу думку, компенсується швидкими і високими темпами її погашення;
 - позитивна оцінка показників проміжної та загальної ліквідності із одночасним браком готівкових коштів (низький показник абсолютної ліквідності, компенсується за рахунок залучення короткострокових кредитів);
 - позитивний стан балансу ліквідності по усіх критеріях;
 - стан показників фінансової стійкості має тенденцію до покращення і знаходиться у межах еталонних значень;
 - показники рентабельності зростають рівномірно, забезпечуючи реалізацію золотого правила економіки підприємства;
 - ймовірність настання банкрутства у середньостроковій перспективі згідно різних економіко-математичних моделей прогнозування банкрутства відповідає прийнятним значенням, має тенденцію до зниження та є мінімальною станом на 01.01.2016.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідження теми магістерської роботи дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Виникнення та перша публікація такого економіко-облікового документу як Консолідований звіт відбулася у США у 1886 році (за іншими даними – у 1893 році). Основними чинниками, що обумовлювали появу консолідованої звітності були: стрімке зростання холдингових компаній, вимоги фондових бірж, вимоги інвесторів, шахрайські дії із звітністю окремих підприємств групи, зростання інтенсивності та масовість інвестиційного руху.

2. Принципи консолідації є широким комплексом принципів, що реалізуються через положення Концептуальної основи фінансової звітності, Національних та міжнародних стандартів, Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», також в контексті законодавства європейських країн. Доведено, що практично усі з поширених у наукових колах принципів консолідації мають місце при формуванні консолідованої звітності в Україні або могли б чинити позитивний вплив на її якість.

3. Процес консолідації звітності можна розділити на ключових етапи, що характерні для усіх об'єднань підприємств: підготовка окремих фінансових звітів, проведення процедур консолідації, складання та публікація консолідованої звітності.

4. Сформульовано ключові відмінності економічного та обліково-звітного характеру між різними видами об'єднань підприємств, що проявляються у ступені взаємної залежності, та необхідності складання та публікації звичайної фінансової звітності, зведеної звітності або консолідованої звітності.

5. Зміст та класифікаційні групи внутрішньогрупових операцій класифіковано за різними ознаками, а саме: за змістом, за напрямком інтеграції, за учасниками групи, за масштабами, тощо.

6. Проаналізовано рахунки, що застосовуються для відображення внутрішньогрупових операцій, відображено власні пропозиції щодо відображення внутрішньогрупових розрахунків на додаткових субрахунках без застосування спеціальних облікових рахунків.

7. Встановлено, що консолідація звітності має великий потенціал до спрощення шляхом автоматизації у майбутньому. Такій автоматизації може сприяти розробка та вдосконалення відповідних документів та процедур, що описують процеси накопичення інформації про внутрішньогрупові операції та порядок їх елімінування.

8. Обґрунтовано необхідність застосування та розроблено акти звірки внутрішньогрупових операцій. Приклади таких документів для цілей проведення звірок і уникнення помилок при проведенні консолідації наведені у роботі. Застосування таких документів підвищує точність елімінування у процесі консолідації.

9. Досліджено два ключових підходи до формування трансформаційних таблиць: для відображення статичного та статико-динамічного балансу. Встановлено доречність застосування кожного із підходів залежно від інформаційних потреб.

10. Проаналізовано природу гудвілу, що виникає у процесі консолідації та доведено, що він складається із дооцінок активів та власне гудвілу.

11. З'ясовано вплив національних та міжнародних стандартів на особливості та підстави формування консолідованої звітності, а саме встановлено розбіжності в ідентифікації материнського підприємства.

12. Доведено ефективність застосування сучасної моделі Ольсона для визначення ймовірності банкрутства в процесі фінансового аналізу консолідованої звітності шляхом порівняння результатів її застосування із результатами класичних поширених в Україні моделей Альтмана та Ліса.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абсенінова О. Аналіз консолідованої фінансової звітності: попередній етап / О. Абсенінова // Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік / О. Абсенінова. – Тернопіль: Крок, 2016. – (Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції). – С. 51–53.
2. Алиев З. М. Принципы балансовых обобщений в методах консолидации отчетности / З. М. Алиев // Финансы и бизнес / З. М. Алиев. – Москва: Издательство Проспект, 2011. – С. 185–193.
3. Амбарчян М. С. Дослідження характеру взаємозв'язку «частка власності – частка контролю – метод консолідації» / М. С. Амбарчян // Економічний форум / М. С. Амбарчян. – Луцьк: ЛНТУ, 2013. – (Науковий журнал). – С. 199–206.
4. Бабій Л. А. Використання сценарного методу оцінки ризиків у процесі аудиту інвестиційних проектів / І.Д. Голяш, Л.А. Бабій // Матеріали XXVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 29-30 червня, 2016 р. - Режим доступу: http://conferences.neasmo.org.ua/uk/art/3173#disqus_thread
5. Бабій Л. А. Планування соціального аудиту / С. І. Саченко, Л.А. Бабій // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне видання. - Випуск 13. Жовтень 2016 р. – С.607- 611 (фахове електронне видання). Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-13-2016/21-vipusk-13-zhovten-2016-r/2487-sachenko-s-i-babij-l-a-planuvannya-sotsialnogo-auditu> .
6. Бабій Л.А. Порівняння материнського підприємства у МСФЗ та НП(С)БО / Л. А. Бабій // Стан та перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: збірн. наук. праць студентів. – Тернопіль, 2016. – С. 223- 225.
7. Бабій Л. А. Соціальний аудит у контексті посилення вимог до корпоративної соціальної відповідальності / В.А. Дерій, С. І. Саченко, Л.Бабій// Бухгалтерський облік і аудит. – Київ, 2016. – № 5. – С. 17-26.

8. Бруханський, Р. Ф. Облік і аналіз у системі стратегічного менеджменту аграрного підприємництва: монографія / Р. Ф. Бруханський. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 384 с.
9. Герасименко О. С. Консолідована фінансова звітність [Текст] / О. С. Герасименко // Формування ринкових відносин в Україні / О. С. Герасименко. – Київ: НДЕІ, 2006. – №4(59). – С. 17-21.
10. Герасименко О. С. Методика складання консолідованої фінансової звітності та аналіз ефективності діяльності дочерніх підприємств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / О. С. Герасименко ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана". — К., 2007. — 19 с.
11. Герасименко О.С. Принципи консолідованої фінансової звітності / О.С. Герасименко // Становлення та розвиток обліку, контролю і аналізу в Україні : тези доп. Міжнар. наук. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. Німчинова Прокопа Петровича, 16–17 берез. 2006 р. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; редкол.: В. Г. Лінник (відпов. за вип.) [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2006. – С. 64–68.
12. Головка І. В. Методи статистичного аналізу консолідованої фінансової звітності / І. В. Головка // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Економіка / І. В. Головка – Київ: КНЕУ, 2005. – Вип. 75–76. – С. 55–58.
13. Голубка Я.В. Облік та аудит фінансових інвестицій: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Я.В. Голубка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2006. – 20 с.
14. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
15. Грабовський Б.Є. Економічний аналіз: навч. посіб. / Б. Є. Грабовський – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
16. Губачова О. М. Облік у зарубіжних країнах: навч. підручн. / О. М. Губачова, С. І. Мельник. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
17. Давидов Г. М. Звітність підприємств : навч. посіб. / Г. М. Давидов, Н. С. Шалімова. – Київ: Знання, 2010. – 623 с.

18. Єрмак О. М. Проблеми складання консолідованої фінансової звітності підприємств [Електронний ресурс] / О. М. Єрмак, М. О. Белгородцева // Наукове товариство Івана Кушніра. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=22474>.

19. Звітність підприємства: навчальний посібник / Е.С. Гейер, О.М. Головащенко, О.А. Наумчук, Л.І. Тимчина. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2014. – 435 с.

20. Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Інструкція від 30.11.1999 № 291 // База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

21. Ковальов В. В. Корпоративні фінанси та облік: поняття, алгоритми, показники: навч. посібн. / В. В. Ковальов, В. В. Ковальов. – Москва: Проспект, 2010. – 768 с.

22. Колосок В.М. Специфічні аспекти трансфертного ціноутворення, методичні засади аналізу контрольованих операцій підприємств холдингу / В.М. Колосок, Ю.С. Угровата // Ефективна економіка [Електронний ресурс]: електр. наук. фах. вид. / Дніпропетровський ДАУ. – Дніпропетровськ, 2014. - №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3310>

23. Концептуальна основа фінансової звітності: Концепція від 01.09.2010 // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_009

24. Костюченко В. М. Метод економічної доданої вартості як інструмент оцінки та аналізу діяльності холдингу // В.М. Костюченко / Бухгалтерський облік і аудит / В.М. Костюченко. – 2007.– № 4. – С. 19-23.

25. Костюченко В. М. Теоретичні аспекти класифікації внутрішньогрупових операцій [Електронний ресурс] / В. М. Костюченко // Облік і фінанси АПК. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://magazine.faa.org.ua/content/view/152/35>.

26. Костюченко В.М. Консолідована фінансова звітність: міжнародний досвід та практика України: навч.-практ. посібн. / В.М. Костюченко. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 528 с.

27. Костюченко В.М. Методологія й організація обліку і аналізу діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.09 / В.М. Костюченко; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана". — К., 2008. — 33 с.

28. Костюченко В.М. Проблеми та перспективи аналізу консолідованих звітів / В.М. Костюченко // Бухгалтерський облік і аудит: наук.-практ. журн. / В.М. Костюченко – 2014. – №8. – с. 5-17.

29. Крупка Я. Д. Консолідована звітність у постіндустріальній економіці / Я. Д. Крупка // Економічний аналіз : зб. наук. праць. / Я. Д. Крупка – Тернопіль, 2015. – Т. 22, № 1. – С. 174-180.

30. Кузнєцов В. Великий словник бухгалтера / В. Кузнєцов, О. Михайленко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Харків: Фактор, 2005. – 532 с.

31. Кулик В.А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє: монографія / В.А. Кулик. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. – 186 с.

32. Левицька С.О. Звітність підприємств: підруч. / С.О. Левицька, Я. В. Лебедзевич, О.О. Осадча. – Острог: НУ "Острозька академія", 2012. – 230 с.

33. Лежненко Л. І. Організаційно-правові аспекти складання зведеної та консолідованої фінансової звітності [Електронний ресурс] / Л. І. Лежненко // Глобальні та національні проблеми економіки: електр. наук. фах. вид. / Л. І. Лежненко. – Миколаїв, 2015. – Вип. 3. – С. 350–354. – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/issue-3-2015>

34. Литвиненко Н. О. Аналітичний облік внутрішньогрупових розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності / Н. О. Литвиненко // Проблеми управління експортно-імпортою діяльністю : тези доп. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 13 травня 2014 р., Львів : до 170-річчя Національного університету «Львівська політехніка» / Н. О. Литвиненко. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 147–148.

35. Литвиненко Н.О. Розвиток теоретичних та методичних засад бухгалтерського обліку внутрішніх розрахунків / Н.О. Литвиненко // Вісник Львівської комерційної академії. Серія «Економічна». / Н.О. Литвиненко. – Львів: Львівська комерційна академія, 2014. – Вип. 44. – С. 46–50.

36. Лозовицький С.П. Особливості організації системи бухгалтерського обліку у холдингових компаніях / С.П. Лозовицький // Вісник Львівської комерційної академії. Серія «Економічна» / С.П. Лозовицький. – Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – Вип. 16. – С. 229-232.

37. Лучко М.Р. Питання консолідованої фінансової звітності в контексті реформування бухгалтерського обліку в Україні // Фінанси України. – 2008. - №8. – с.75-82.

38. Лучко М.Р. Консолідована фінансова звітність: системний підхід до побудови та розвитку : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.09 / М.Р. Лучко ; ДВНЗ «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К., 2008. – 29 с.

39. Лучко М.Р. Консолідована фінансова звітність: теоретична концептуалізація побудови : [монографія] / М.Р. Лучко; Київський національний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2007. – 263 с.

40. Лучко, М. Р. Фінансовий аналіз : навч. посіб. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 302 с.

41. Мазур Н.В. Економіко-правова сутність поняття «внутрішньо групові операції» / Н.В. Мазур // Міжнародний вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Одеса, 2016. - №15/2016. – с. 145-148.

42. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони»: Міжнародний документ від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України»/ IASB. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_043

43. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність»: Міжнародний документ від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України»/ IASB. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_045

44. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства»: Міжнародний документ від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України»/ IASB. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_046

45. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 «Консолідована фінансова звітність»: Міжнародний документ від 01.01.2013 // База даних «Законодавство України»/ IASB. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_065/para2#n2

46. Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу»: Міжнародний документ від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України»/ IASB. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_006

47. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»: Міжнародний документ від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України»/ IASB. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010

48. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти»: Міжнародний документ від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України»/ IASB. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_016

49. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. – Київ: КНТЕУ, 2010. – 412 с.

50. Національне положення (стандарт) фінансової звітності 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Стандарт від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

51. Національне положення (стандарт) фінансової звітності 2 «Консолідована фінансова звітність»: Стандарт від 27.06.2013 № 628 // База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>

52. Олійник Л. Проблеми формування інформації про внутрішньогрупові розрахунки у консолідованій фінансовій звітності [Електронний ресурс] / Л. Олійник. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://sophus.at.ua/publ/2013_11_21_22_kampodilsk/sekcija_2_2013_11_21_22/problema_formuvannja_informaciji_pro_vnutrishnogrupovi_rozrakhunki_u_konsolidovanih_finansovij_zvitnosti/36-1-0-740.

53. Олійник О.О. Агрохолдинг: облікова політика, консолідована фінансова звітність / О.О.Олійник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.- № 2(14). – Бердянськ, 2011. – С.159–163.

54. Онищенко В.П. Методика та організація консолідованої фінансової звітності [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / Онищенко Віктор Петрович ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2008. - 21 с.

55. Онищенко В.П. Розподіл внутрішньогрупового прибутку при консолідації фінансових звітів / В.П. Онищенко // Бухгалтерський облік і аудит. – Київ, 2007. – № 5. – С. 22–29.

56. Осадча Г. Г. Трансфертне ціноутворення в холдингових компаніях / Г. Г. Осадча // Підвищення ефективності діяльності підприємств харчової та переробної галузей АПК : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21-22 листопада 2013 р. : тези доповідей. – К.: НУХТ, 2013. – Режим доступу : http://library.nuft.edu.ua/inform/2013_Pidvyshchennya_efektyvnosti_diyalnosti_pidpryyemstv.pdf

57. Основні принципи, методика та проблеми складання консолідованої фінансової звітності за МСФЗ. [Електронний ресурс] // Вісник МСФЗ.. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://product.ligazakon.ua/osnovni-principi-metodika-ta-problemi-skladannya-konsolidovano%D1%97-finansovo%D1%97-zvitnosti-za-msfz/>.

58. Откаленко О. М. . Консолідована фінансова звітність: особливості складання і подання згідно національних і міжнародних стандартів. [Електронний ресурс] / О. М. Откаленко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=72460>.

59. Пилипенко О. І. Елементи облікової політики корпорацій / О. І. Пилипенко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник праць. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 284–290.

60. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

61. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Положення від 26.04.2000 № 91 // База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>

62. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Положення від 29.11.1999 № 290 // База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>

63. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Положення від 31.12.1999 № 318// База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>

64. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: Положення від 07.07.1999 № 163// База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>

65. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»: Положення від 18.06.2001 № 303// База даних «Законодавство України»/ Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0539-01>

66. Принципи та процедури консолідації фінансових звітів. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/18580820/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/printsipi_protseduri_konsolidatsiyi_finansovih_zvitiv.

67. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон від 16 липня 1999 р. №996-XIV // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

68. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення: Закон від 15.07.2015 № 609-VIII // База даних

- «Законодавство України»/ ВР України. URL:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/609-19>
69. Про холдингові компанії в Україні: Закон від 15.03.2006 № 3528-IV // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>
70. Прокопенко А. В. Особливості трансфертного ціноутворення в Україні / А.В. Прокопенко // Магістеріум. – Київ, 2014. – Вип. 56. – с. 94-97.
71. Рябко К.В. Вибір оптимального методу трансфертного ціноутворення як інструмент підвищення ефективності діяльності банку / К.В. Рябко // Ефективна економіка [Електронний ресурс]: електр. наук. фах. вид. / Дніпропетр. держ. агро-ек. ун-т. – Дніпропетровськ, 2016. - №1,2016. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4739>
72. Семчук І. В. Консолідована фінансова звітність групи підприємств: організаційно-методичні засади формування і контролю : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / І. В. Семчук ; Житомир. держ. технол. ун-т. — Житомир, 2010. — 20 с.
73. Семчук І.В. Консолідація фінансової звітності: методика виконання процедур / І.В. Семчук // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – № 3 (49). – 284 с. – С. 167-172
74. Семчук І.В., Мазур В.Г. Вплив внутрішніх операцій на звітність об'єднання (групи) підприємств / І.В. Семчук, В.Г. Мазур // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. збірн. наук. праць. – Житомир, 2011. – Вип. 3 (21). – с. 327-337.
75. Семчук І.В., Мазур В.Г. Особливості здійснення процесу об'єднання підприємств на етапі первинної консолідації звітності / І.В. Семчук, В.Г. Мазур // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2016. - №10. – с. – 981-984.
76. Стадницький Ю. Просторова організація соціально-економічних систем: Словник-довідник. – Львів: Апріорі, 2010. – 464 с.
77. Суліменко Л.А. Особливості формування облікової політики в умовах адаптації до міжнародних стандартів фінансової звітності / Л.А. Суліменко.// Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні

зв'язки: збірник матеріалів ІХ Міжнар. наук.- практ. конф. (26 лютого 2015 р.; м. Київ) – К., 2015. – С. 601-604.

78. Томашевська І.Л. Бухгалтерський облік та контроль операцій із придбання підприємств переробної промисловості: дис.... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 / І.Л. Томашевська. – Житомир, 2009. – 176 с.

79. Федоронько Н.І. Методи фінансового аналізу консолідованої звітності / Н.І. Федоронько // проблеми і перспективи економіки та управління: наук. журн. – Чернігів, 2015. – № 4. – с. 337-341.

80. Цал-Цалко, Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник. – К. : ЦУЛ, 2008. – 566 с.

81. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

82. Циган Р. М. Адаптація методів консолідації фінансової звітності до міжнародних стандартів / Р. М. Циган, І. О. Компанієць // Облік і фінанси АПК : наук.-вироб. журн. - 2011. - № 1. - С. 72-75.

83. Ціхановська Ю. В. Використання консолідованої фінансової звітності управлінні об'єднання підприємств / Ю. В. Ціхановська // Інноваційна економіка: Всеукр. наук.-виробн. журн.– 2012. – №5. – С. 137-141.

84. Череп А. В. Проблеми визначення фінансового стану підприємств в умовах фінансової кризи / А. В.Череп, Л. А. Кириченко// Держава і регіони. – 2008. – № 6. – С. 233–236.

85. Шеверя Я. В. Удосконалення методів аналізу та прийняття управлінських рішень на основі комплексної моделі фінансової звітності [текст] / Я. В. Шеверя // Школа професійного бухгалтера. – 2008. – №11 (95). – С. 29-33

86. Шевченко С.М. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства / С.М. Шевченко // Держава та регіони: Серія економіка та підприємництво. – 2006. – С. 134-139.

87. Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности. –М.: ИНФРА-М, 2006. – 415 с.

88. Шкарлет, С. М. Аналіз фінансового стану промислових підприємств [Текст] : навчальний посібник / С. М. Шкарлет, Г. В. Кравчук. – К. : Дорадо-Друк, 2010. – 280 с.

89. Яценко В. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст]/ В. М. Яценко, О. М. Шинкаренко, Н. М. Бразілій. - Черкаси: ЧДТУ, 2010. - 267 с.

90. Anders S. Consolidated financial statements [Електронний ресурс] / Svensson Anders – Режим доступу до ресурсу: https://university.akelius.de/library/pdf/consolidated_fi_anders_svensson.pdf.

91. Cherry 1. Practical GAAP Financial Statements for Investors. An Analysis of the Relationship Between a GAAP Company's Current Ratio and Its Corresponding Stock Market Price [Електронний ресурс] / 1. Alonna Cherry. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1358&context=honors>.

92. Futamura M. The introduction of accounting principles for consolidated financial statements in Japan: focus on minority interest and other related accounting treatments [Електронний ресурс] / Futamura Masako Futamura // Journal of International Business Research. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.freepatentsonline.com/article/Journal-International-Business-Research/246450111.html>.

93. How to read financial report [Електронний ресурс] // Merrill Lynch – Режим доступу до ресурсу: <https://web.stanford.edu/class/msande271/onlinetools/HowToReadFinancial.pdf>.

94. IFRS 10 Consolidated Financial Statements and IFRS 12 Disclosure of Interests in Other Entities [Електронний ресурс] // International Accounting Standards Board. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Consolidation/Consolidation-disclosure/Documents/Effect-Analysis-IFRS%2010-and-IFRS-12-Updated-July-2013.pdf>.

95. Keith H. Financial comparison between the boeing company and lockheed martin. [Электронный ресурс] / Hohl Keith – Режим доступа до ресурсу: web.mst.edu/~nystrom/452/sources/boeing.doc.
96. Kyojiro S. Japanese Accounting: A Historical Approach / Someya Kyojiro. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 240 с.
97. Nobes C. Some Practical and Theoretical Problems of Group Accounting / C., Nobes. – London: Certified Accountant Publications, 1989. – 61 с.
98. Noel B. Intercompany Reconciliation and Settlement [Электронный ресурс] / B. Noel, C. Jose // Wipro Technologies. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.wipro.com/documents/intercompany-reconciliation-and-settlement.pdf>.
99. Ohlson J. A. Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bankruptcy [Электронный ресурс] / James A. Ohlson // Journal of Accounting Research. – 1980. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.jstor.org/stable/2490395>.
100. Severin A. Development and thoroughness of Groups' financial statements from Public sector [Электронный ресурс] / Andreea Severin // Universitatea babeş bolyai. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: 193.231.20.119/doctorat/teza/fisier/2354.
101. Svenson A. Consolidated financial statements / Anders Svenson., 2008. – 13 с.
102. Shemetev A. Tutorial on complex financial analysis and forecasting of bankruptcy; as well as financial management, marketing / Alexander Shemetev. – 2010. – 841 с.
103. Walker R. Consolidated Statements: A History and Analysis / Robert G. Walker. – Sydney: Sydney University Press, 2006. – 365 с.